

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:
 Egész évre ... kor. 20.—
 Félévre ... > 10.—
 Negyedévre ... > 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és Kiadóhivatal:

BUDAPEST,
VIII., Népszínház-utca 22. sz.

Telefonszám: 61—38.

Hirdetések
felvétele ugyanott.

—⊗— Budapest, márczius hó 17. ⊗—

Április elsejével kezdődik az új évnegyed.

Ama tisztelt előfizetőinket, kiknek előfizetése márczius végével lejár, tisztelettel kérjük, hogy előfizetéseiket hovaelőbb megújítani sziveskedjenek.

Előfizetési feltételek:

Egész évre 20 kor.
 Félévre 10 kor.
 Negyedévre 5 kor.

Mai számunkhoz erre a célra posta-blankettákat mellékelünk.

Mutatványszámok kívánatra ingyen.

A HÉT kiadóhivatala,
 VIII. ker., Népszínház-utca 22. szám.

Krónika.

Uj emberek.

— márcz. 15.

Mialatt Amundsen elérte a déli sarkot, a nagy és mégis korszakot jelentő, szürke semmit, Kolumbiában, az egyenlítő körül, a rejtelmes Ecuador és a végzetes nevű Panama-szoros között két szegény magyar üldögél a bánán-tökék között és bus bakaleveleket ír haza, bánatos sürgönyöket, amelyek e Nizzából és Ostendéből jól ismert szóval kezdődnek: »kueldjoen«. Itt egy kis kapitány megközelítette a dicsőség, a becsület és az emberi erő legmagasabb fokát, amott két nagyravágyó bogarász akaratlanul a nevetségeség pocsolójába pottyant. Az emberiség, szerencsére, van olyan jószívű, hogy az egyik eset napsugarában elnézi a másik ködös csapadékát, és nem bocsájtkozik faji összehasonlításokba, bátorsági, ügyességi és szívóssági mérleghitelesítésekbe. Amundsenben mindnyájan az embert, a felebarátot tiszteljük, Töriről és Ujhelyiről pedig megfelejtkezünk, ami tudvalevőleg még a megbocsájtásnál is többet ér.

Mulatságos és hálás dolog volna az egyenlítőhöz vetődött vidéki néptanítót és kishivatalnokot leírni, a Hány János stílusában, vagy a Tót legény Amerikában szcczenériája szerint, esetleg a Dunanan apó zénéjére. Göre Gábor kalandjait a magyar közönség mindig örömmel olvasta; a Mikosch-eseteken még a Lajtán innén is nevetni szeretnek az emberek. Elcsetlett tudósok, póruljárt felfedezők, új irányok letört harczosai nálunk sohasem váltak nevetségessékké, sőt talán inkább népszerűekké: erre tanulság a Zichy-

expediczió, Kempelen Farkas, vagy akár Kutassy. Utólag nem vettük őket komolyan, amiből talán az is következik, hogy előzetesen sem kísérte tervüket nagy bizodalom és lelkesedés.

Önként felvetődik a kérdés: honnét van, hogy a magyar, ez a törekvő, kitartó és eltökélt nemzet az emberiség nagy erőpróbaiban manap alárendelt szerepet játszik? Amelyik föld egy Árpádot, II. Rákóczi Ferenczet, Bocskayt, Liszt Ferenczet, Munkácsyt, Görgeyt, Bólyait, Körösi Csomát, óriási és szines energiaforrásokat tudott adni, egyszerre kimerült volna? Alig hihető. Igaz ugyan, hogy a szocializmus terjedésével a tömeg, az egyesütség az egyéni érvényesülés fölé akar emelkedni, de: ezek a viszonyok ma az egész földtekére irányadók és láthatatlan láncukat éppen úgy, sőt talán erőbben huzzák keresztül Angolországban, Franciaországban, vagy akár Norvégián. Barmennyire tömörüljön is hadosztályokká az emberiség, az individuum jelentősége talán soha nem bomorodott ki úgy, mint ma, amikor nagy fölfedezések, tudományos tettek, jeles államférfiui oligarchizmusok egyesek működésével fűződnek össze, és sehogyan se illeszthetők bele nemzetek és rendszerek általános kereteibe.

A megfejtést tehát másutt kell keresni, talán éppen az ellenkező póluson. Mintha a gyöngék, végesek, évezredek bilincseitől felszabadulva, egyszerre előtérbe állának és, kipihenten, részt kívánnának, azaz követelnének maguknak az emberiség kormányzásából. Törekenynek tetsző halandók, akiket Spárta rögtön születésük után megölt volna, elmaradt, csonka szervezetek, amilyenek a süket Edisoné, a neuraszténikus Chavezé, a tabetikus Heineé, az epileptikus Napoleoné, a hipnózisra hajló Nelsoné, a terhelt Dostojevskyé, az emberiség élére állanak és nyugtalan mozdulattal vezetik őket a háztetők fölé. Az izmot felváltja az ideg, a testet a spirituális elem, s ahol annak idején tetőtől-talpig megrakott pasas vitézek harcoltak, ma a vezérkari tiszt fürge czeruzája dönti el emberek, országok sorsát. Sőt; mintha a sors még itt se akarná kifogni gőzölgő paripáit. Az elmúlt évek legnagyobb tudományos sikere egy nő nevéhez fűződik, a madame Curieé. Az állatoknál már régebről van erre példa; a vadászó sólyomnál, e szárnyas indulatszónál, a nőstény a szebb, nagyobb és erősebb.

A magyar köztudat tehát — legalább ezidőszereint — téved, ha azt hiszi, hogy Hadik generálisok, Simonyi öbesterék és Kinizsi Pálok, naturalizált Her-

külsők kellenek a tizenkét nagy nemzeti munka up to date végrehajtásához. A vékony idegszál, amelyet napról-napra huzgálunk, faragunk, izgatunk, kerge-tünk, de éppen ezzel trenirozunk, jelentkezik egy Amundsenben, Blériotban, Pasteurben, Kochban; az idegek végső és vakmerő megfeszítése crökifejtésben, végeredményben tultesz az izommunka maximumán. Mintha a Teremtés szimfóniáját játszanák el orkesztrum helyett a vékony g-huron. Ahogy a köznapi élet sok más megnyilvánulásában tömörítünk, kondenzálunk, ahogy a dinamit, a villamos-ság tulajdonképpen törpe óriások, úgy a mai ember igazi típusa már nem a szőke és hosszuszakállu lexikonbeli kaukázusi, a tarkoponyás mongol, a kicserezett maláji, — csupa tudatos erőtenyésztmény — hanem egy fűrge, ideges, fölizgatott példány, amelyet talán Mahler Gusztávról lehetett volna legjobban lemintázni. Ez az ábrázat néz ránk Amundsen fényképéről is: egy uj, vibráló, nyugtalan, toxikus lázban égő emberfajé, amely az idegek jelszavával indul harcra; központi rendszerével, a nervusok gyorsaságával és páratlan akaratközvetítésével dobja oda a keztyüt a mindenség arczába.

És még egy új parola bontakozik ki: a pénzé. Soha tudományos dolgokkal, tételes és teoretikus rendszerekbe kapcsolt merészséggel, a dolgozó lámpával és a kísérleti készülékekkel annyi pénzt nem lehetett keresni, mint ma. A technika, a vegyészet mindmegannyi kaliforniai aranybányák, az orvostudomány, a mérnöki szak a pénzkeresés, a meggazdagodás új zsilipjeit nyitotta meg. Ma immáron érdemes a puskaport fölhalálni — és az emberek föl is találják; fölfedezték a kormányozható léghajót, a rádiomot, a déli sarkot, a szérumok tömegét, és fölfedezik, ha kell, a kör négyszögesítését, a perpetuum mobilet, a poklok kapuját. A hipokrizis ilyenkor lefelé fordítja szövétnékét, de az okos ember örül, hogy végre az eszének, az idegeinck, az akaratának és a tanulmányainak fogható ellenértékét megpillantja, abban a formában és színben, amely valamennyiünk előtt a legnépszerűbb, a legösmertebb és talán a legkedvesebb is. Ebben az esetben úgy tetszik, az eszközök szentesítik a célt.

Syrion.

Bál előtt.

Fehér ingmellem megragyog fehéren, —
Még az árnyék is csillog hogyha ráhull —
Könnyü, habos, fehér selyem mellényem
Három aranyos antik gombra zárul,
A kihajtás fakó selymén szerényen
Halvány krizantém nyil gomblyukyirágul —
Karcun simul rám a fekete frakk...
Te vig este! Már régen vártalak!... —

Megyek mulatni!

Ma ragyog minden! Szakadjon alám,
Mit a hétköznap bus börtöne rámra!...
Lágy zene szóljon! Sodorjon a táncz,
Ölekezése telhetetlen vágyak —
Gomolyogjon szoknyafodor, ruharáncz, —
Ma titkot sugok minden szőke lánynak!...
Szemembe tüzes szemek nézzenek,
Kezem szorítsák kis fehér kezek!...

Megyek mulatni!

Tudom: holnapra fakó lesz az ingem,
Frakkom, mellényem tele gyűrődéssel,
A virág lankad és ellankad minden,
S minden valami lila ködbe vész el!...
Tudom: holnapra el kell mennem innen,
Megyek az úton zsebredugott kézzel,
Borzos czilinderem a félszememre vágom
S várom a nap keltét ködös láthatáron! —

Tóth László.

A nagyviz.

Irta: TÖMÖRKÉNY ISTVÁN.

Hetvenhétben néhány esztendőre elszakadtunk az ősi várostól, mert édesapámék átmentek Makóra lakni. A nagyvendéglőt birták bérbe a püspöki uradalomtól. Ott jártam iskolába s hetvenkilencz tavaszán a harmadik gimnáziumi osztály küszöbét tapostam. Kis al-gimnázium volt, a reformátusok tartották fent, a négy osztálynak igazgatótól együtt csak négy tanára volt. De abból is egy egyuttal pap is volt, Szalárdy Antal tiszteletes ur. Ha a tiszteletesnek délután el kellett menni temetni, akkor már valamelyik osztály tanár nélkül maradt. Ilyenkor engem küldtek le az első vagy a második osztályba, hogy tartsam meg az órát, azaz hogy huzzam ki valahogyan az időt a négyórás csengetésig. E megtiszteltetés kedves anyámékat boldoggá tette, én pedig szigorú igyekezettel tanultam, hogy méltó maradjak a bizalomra. De kellett is erősen tanulni, mert alig nyolcz-tizen járván egy-egy osztályba, körülbelül minden órán minden gyereket fölhivtak a leczkéből felelni. Nem lehetett úgy spekulálni, mint itthon a népes piarista-gimnáziumban tettük, hogy ha ma feleltem a latinból, bizonyos, hogy két hónapig nem kerül rám a sor. Szóval, ott nem igen heverhetett a könyv, ha az első helyet meg akarta tartani »az ember«. De mégis, ezen a hetvenkilenczediki hideg, szeles márcziusi estén nem igen ment a tanulás. Cajus Julius Caesarnak az írásai lettek volna a soron a gall háborúról: Tota Gallia divisa est in partes tres, quarum unam incolunt Belgae, aliam Aquitani, meg mi egyéb, de hiába, nem ment, mély aggodalom ülte meg a sziveket Szeged iránt, amely már napok óta vivta az élet-halál-harcot. Kedves apám sűrűn bejött a kávéházból a szobába, pipáját a dohányos-szitából megtöltötte s elfeledett rágyújtani, a lámpába tekintett mereven, kinézett az ablakon a sötét piacra, nagy, piros selyem-keszkenőjével törülgette a homlokát, anya kérdezte tőle: mi lesz, mi lesz? Az öreg csak legyintett egyet némán a kezével s szóval kiment, hogy újból bejőjön.

Márczius tizenkettedike volt, Gergely napja jött s régi paraszti időjövendölés, hogy Gergely meg szokta

rázni a szakállát. Vihar volt ekkor is, rázta az udvaron az akáczfák ágait s a nagypiaczon süvöltve ütközött bele a házfedelek sarkaiba. Szegednek vége — sóhajtott anyám, s az ablakon át behallatszott, hogy emberek mennek el az ablak alatt és szintén azt mondják: Szögednek vége... Gergő sógor mögrázta a szakállát.

Ilyen körülmények között nem bírtam törődni azzal, hogy Gyula császár idejében hol laktak a belgák meg az akvitánok. Letettem a könyvet s kimentem a kávéházba. Az urak az emeleti kaszinóba járván, a város egyetlen kávéháza a jómódu polgárság gyülekezőhelye volt. A makói népviselet tisztos fekete ruhájába öltözött gazdák, nagy tajtékpipájú zsidó gabonakereskedők, néha egy-egy őszszakállu török zarándok, aki a Gül Baba felé való budai útjában pár napra megpihent, ez volt a kávéház rendes esti képe. A buza-kupeczek a Lloydot és a Fremdenblattot olvasták, a török egyfolytában szívta a cigarettáit, a gazdanép a biliárdokony játszott piranidlit meg russische kéglit, vagy pedig az asztaloknál gyertyavilág mellett rufmáriást és preferánszot. Ezuttal azonban nem volt a kezekben sem ujság, sem kártya, sem dákó. Valami nagypénteki szomorúság és csönd lakozott a máskor oly kedélyes, egyszerű nyilvános helyen. A szomszéd város nehéz sorsa mély kedvetlenséggel töltötte el a népeket. Valami különös megilletődés volt ez. Szeged még állt, de már mindenki sejtette, tudta, hogy ezen a viharos, süvöltőseles éjszakán el fog veszni. Egy tisztos polgár, Görbe Sámuel presbiter mondja egy asztalnál a nagy csöndben:

— Az volt igaz, amit Madarász mondott az országgyűlésen. Tízezer katonát kellett volna kirendelni a szegedi töltésekre, hogy fölváltanák az elfáradt népet. Nem tették. Majd megbánják még. Ugy lehet, a jövő tavaszon mi is erre a sorsra jutunk. Nem tudják azok az urak odafönt Budapesten, hogy mi fog itt kockán, ha a Tisza megharagszik.

— Nono, — mondta Diós-Szilágyi uram — a rabokat már elvitette. Hogy valahogy bajuk ne essen. Azok voltak az elsők.

Valami végtelen fájdalom és elszomorodás vett rajtam erőt, ahogy ott az emberek ezeket a szavakat beszélték. Makón szerettem lenni, mint gyerek. A nagyvendéglő udvarának változatossága az ő különféle népeivel, oláh medvetánczolatókkal, savoyard majmosokkal, torontáli sváb parasztokkal, akik francziául beszéltek, a gülbabás törökkel, a megyegyűlésekre érkező vidéki előkelő urakkal, mind-mind lekötötte a gyereklélek figyelmét. A pajtások között jó czimborák, az iskolában kedves lelkű tanárok s a kávéházban ha nem volt lefoglalva, az asztal, szabad volt biliárdozni: mi kell a gyereknek egyéb? Semmi vágyat nem éreztem haza, a város és a rokonok iránt. E pillanatban azonban, amikor szinte végérvényesen kimondatott, hogy Szegednek vége, a hirtelen támadt fájdalom erőt vett rajtam s kimentem a kávéházból az udvarra, hogy ne lássák a könyveimet. S az udvaron is, az állás alatt azt beszélték a kocsik mellett a kocsisok, hogy Szegednek vége, mert Gergő ugyancsak rázza a szakállát. Nincsen az a töltés, amelyik ezt a szelet kiállja.

A szülővárosnak vége van tehát... Voltaképpen nem is szülőváros. Czegléden születtem a régi vasuti állomáson. Irtózatossá nagy hideg volt hatvanhat karácsonyan, így nem is vittek be keresztelni a városba, hanem a papot hívták ki az állomásra. Aminél fogva előállott az a sajátságos helyzet, hogy sohasem voltam még abban a városban, amelyben a keresztlevél szerint születtem. Aminél fogva ismét meg csak az a helyzet, hogy csak az a város a szülőváros, amelynek

a földje apáék és nagyapáék csontjait barátságosan méhébe fogadta.

Ezen éjszaka csakugyan elveszett Szeged. Másnap kora reggel már tudtuk. Makó ugyan akkor még meglehetősen távol esett a forgalmas világtól. Vasutja nem volt, a Maroson gőzös nem járt, ma sem jár. Kocsival közelebb utja lett volna a tápai kompon át Lele felé, de arra a rossz ut miatt nem járt senki. Inkább a másik uton jártak, Torontálmegyén keresztül. Erre ment az a kétkerekű talyiga is, amely a postát vitte, ha ki nem rabolták. De néhányszor Kis-Zombor alatt kifosztották az utonállók, azután aztán szuronyos, fegyveres katona ült a kocsis mellett a talyiga bakján. A csendőrség nemsokára véget vetett ezeknek az állapotoknak, de akkor bizony még nem nagyon volt bátorságos az ut. Táviróhivatal azonban volt már akkor is, oda érkezett az első hír s onnan szétfutott a csendes városba nagy hirtelenséggel. Arról azonban, hogy mekkora a veszedelem, hogy nagy-e a baj, vagy csak olyan, ami könnyen kiheverhető, nem tudott senki. Talán a hatóságok tudtak róla, de még nem publikálták. Volt ugyan egy hirlap, de az csak egy héten egyszer jelent meg, szombat esténként. Annak a tudósítására tehát néhány napig még várni kellett. A talyigás posta sem járt, hogy legalább a kocsisa valami hírt hozhatott volna.

Délután kezdtek kocsikkal érkezni az első menekültek a nagyvendéglő udvarára. A két legelső festettképző lányok, akik vihánczolva ugráltak le a kocsi-derékből. Az emberek boszankodva mondogatták, ahogy a szegedi kocsik jöttére a kávéházból kicsődültek: hát előbb a rabok, azután ezek... Később aztán jöttek mindtöbben mások is. Azonnal mindjárt megkezdődött a menekültek szétszállásolása, ruhaosztás, élelemosztás és a nemes csizmadia-testület olyan alkalmas patkolócsizmákat osztogatott, hogy azokhoz fogható kevés tartózkodik a világűrben.

Estefelé jött egy kocsis rokon is. A tulsóparti, szőregyi rácz fuvarosok ugyancsak kihasználták a bajt. Rendes körülmények között »féderes üléses, kivágott dereku«, szóval az azon idő szerint való fölfogás szerint »uri« kocsin négy forint volt a fuvar taksája. Ekkor azonban a kukoriczszáruléses trágyahordókocsiért is elkivántak harmincz forintot.

— Még jó, hogy ennyiért is lehet kapni ilyen nagy forgalomban — mondta rá a menekültek keserű humora.

Szóval egy kocsis rokon jött. Vége-hossza nem volt a faggatásnak, hogy hát mi történt és hogy hát a többiekkel mi van? A napok óta tartó izgalomtól, a földönfutóvá válástól, a hidegtől elcsigázott szegény hazátlanjaink nem igen tudtak a kérdésekre felelni.

— A töltés átszakadt, a víz bejött, menekültünk. Hogy a többiekkel mi van, nem tudjuk.

Még csak a borzalmakat sem beszélték. Elfásulva, szóvalanalul ültek s az eléjük tett melegítő italokra olyformán néztek, mintha azt kérdeznék: hát ilyen is van még a világon?

Másnap reggel, ahogy a könyveimet szijaznám össze, apám szólt, hogy ma ne menjek föl az iskolába, fog a kocsis, menjek át vele Szegedre s ha van ott még rokon, hozzam el. Mert talán azért nem jönnek, mert nincsen alkalmatosság, amin jöhetnének.

A megbízatás nagyon megörvendeztetett s vidáman készülődtem az utra. Nem ritkán jut az eszembe ez a kis epizód, de ahányszor csak az eszembe jut, mindig el tudok gondolkozni az akkori meg a mostani gyermeknevelés fölött. Ma aligha jutna akár nekem, akár más szülőnek az eszébe, hogy egy tizenharmad-féléves gyereket olyan körülmények között, mint akkor voltak, megbízatással utra bocsásson. Abban az időben

ez egészen természetesnek látszott. Mint már nagyvendéglőnél szokás, volt ugyan elég léhűtő a háznál, de ezek nem ismerték a szegedi rokonok lakásait s nem jutottak volna semmire. Azonfelül ott volt a rettentő hosszú és hegyes, kiviaszkolt bajszu negyvennyolczas öreg huszár, a Sándor kocsis, annak a szárnyai alatt elereszthettek, mert az tapasztalt ember. Mint néhány forradás mutatta a mellén, annak idején a kozákok dárdáit is megtapasztalta.

A kocsis jól ellátta gunyával, pokrocczal, Sándor bácsi a bakon az uti pipára gyujtott. Vasut nem lévén, egyuttal fuvarosok is voltunk s a kocsis bejárt hol Vásárhelyre, hol Szegedre. Az öreg Sándornak rettentő hosszú cseréppipája volt, abban egy tömet dohánynak el kellett tartani akár Vásárhelyig, akár Szegedig. Pedig Szegedig körülbelül három óra volt akkor az ut. Hát mentünk, a szürkék koczogtak, átmentek a Maroson, a kiszombori erdőben (azt is kivágták már azóta), kékes köd legelt a makkfák lábában, áthaladtunk Ferencszálláson, elértünk Klárafalvára, amelyet ráczul Kukutyinnak hívnak s ezen minőségében elsősorban ott van a világ közepe, másodsorban az értelmetlen embert oda szokás küldeni zabot hegyezni. Az utszéli vendégfogadó ajtajára ki is volt írva nagyobb igazság szempontjából: »Itt a világ közepe, ha nem hiszed, gyere be.« Ezuttal bajos lett volna belemenni, mert tele volt az országut szemközt jövő kocsikkal. Utasaik meg is bámultak minket: szerencsétlenek, hova mentek ti oda, ahonnan mindenki menekül? A fogadó előtt sok kocsi állott, hideg volt az idő s az emberek pálinkával élesztgették magukban a melegséget. Sándor bácsi sok bajjal parancsolhatta ki magának a kocsira a maga porcióját.

A belső részek melegítésének elég tétetvén, a szürkék tovább koczogtak. Átmentünk Deszken s azon túl már, valamely utkanyarulatnál a lapos tájon oda-látszottak a magasabb szegedi épületek. A tornyok és a belső városkétemeletes házai. Később, Mikes Kelemen szerint, sok más vidékre helyezte el a kenyeremet az Isten, több ízben voltam esztendőn át távol város-tól, hazától, de a visszatéréskor soha nem éreztem többé azt a kimondhatatlan örömet, mint ekkor, ahogy a város tornyait megláttam. Ide csakugyan illik az a frázis, hogy szerettem volna, ha szárnyai nőnek a lovaknak s biztattam is Sándor bácsit, hogy gyorsabban, gyorsabban, Sándor bácsi azonban csendesesen szólt vissza a nagy pipa mögöl, hogy lassan érünk messzire, ifijur, amiben megint neki volt igaza.

Kétszeresen is. Már ahogy Szőreghre értünk, mondták a szemközt jövők, hogy hiába mennek, úgy sem eresztik be magukat sem. Hiába lett volna minden sietés. Ujszegeden, amely akkor Torontálhoz tartozott, a vármegye lovaspandurjai meg is állították a kocsit. Nem lehet bemenni, mert nagyon sok a hajóhídon a szemközt jövő. Nem szabad ellenük menni. Tanácsstalanul álltam. Az egész uton a szabadító hős szerepében tetszelegtem magamnak, most meg ime csak az vagyok, ami vagyok: gyámoltalan gyermek. Valaki mondta aztán, hogy hiszen gyalog be lehet menni, Sándor bácsi is mondta, hogy csak menjek be, ő majd megvár. Így az öreg fahídon tolongók között átfurakodtam s egyszerre elvesztem, eltűntem a nagy sokadalomban. A belső városnak egy kis része, a legmagasabb hely mindjárt a Tisza-parton szárazon maradt s most minden élő, aki el nem szaladt hazulról, erre a kis darab szigetre szorult. Itt eleven, nyüzsgő élet élt; miután a siralom jajszavain már mindenki átesett és az Istenbe vetett törhetetlen bizalom nyomán a megpróbáltatás után az új erő beleköltözött az emberekbe.

Ó, hiszen bizonyára maradt még szomorúság, nyomorúság és kétségbeesés, de azok e helyeken nem mutatkoztak s elbujva voltak szokásuk szerint. E kis sziget néhány utcáján sietve jártak az emberek s bár akkor még nem volt divat a sárga czipő, sokan mégis abban jártak, mert nem volt rá érkezés az új borjubőr czipőt, amit akkor még nem árultak feketére festve, be is subiczkolni. A parti töltésen, gyékényponyvák oltalma alatt hevenyészett vendéglők, sült a hus a szabad tüzön és pirult a vaslában az illatos tarhonya.

Ahol viz volt, de sekélyebb, padlókon jártak az emberek s az egy-két itthon maradt fiáker is fuvarozott a vízben azokon a helyeken, ahol olyan csekély volt, hogy nem folyt bele a kocsiba.

Beljebb, a mély, vizesebb utcákon különféle vízi edények jártak-keltek, a halászladiktól kezdve a műszaki katonák vaspontonjaiig; volt aki hirtelen összebancsolt tutajon, volt aki mosóteknőben haladt a dolga után. Hűvös idő volt, de napfény feküdt meg az előntött várost s a belső részeken, ahol a víz rombolását még állták az erős téglafalak, olyan volt, mint valamely Velence, bár a víz piszkos volt és szemetes s ott, ahol festékkereskedéssel is foglalkozó matralistaboltokat (a fűszerkereskedés neve volt ez akkor a Materialen-Waaren-Handlung nyomán) öntött el, ott az elolvadt festék folytán tarkabarka volt a színe. Ilyen volt a színe az előntött patikák körül is. Itt az volt a furcsa, hogy a vízi jószág, a kacsa meg a liba is belepusztult az áradatba, amelynek a vizét a sok beolvasztott patikaszer megmérgezte.

E kavarodásba, ami akkor volt, kerestem a rokonokat. Az egyik szerencsével járt, a háza kiint maradt a száraz szigeten s neki is, mint a szárazon maradt többi kevésnek, abban főtt a feje, hogy hol adjon helyet annak a sok hajléktalannal maradtnak, akik az ősi rögöktől a nyomorúságban sem akartak távozni.

Sokan, történetirással foglalkozók, úgy vélik, hogy az egykor három községből állott város neve az egykori írástalan időkben Sziget lett volna. Ezen elmékedés akkor valóra vált, a megmaradt rész csakugyan sziget volt, arra menekült, aki birt és lakót találtak a házak pinczétől a padlásig.

A másik rokonnak amolyan félszerencse jutott osztályrészül. Mint a vásárra járó mészáros szokta volt hazatéréskor mondani: no, anyjuk, hatvan forint a nyereség, kilenczven a veszteség. Nyomdász volt, könyvkereskedő, lapkiadó s abban az időben már özvegy asszony. A villamos most éppen ott szaladgál, ahol akkor nagy házatelkének virágoskertje állott. A ház a szigeti emelkedés oldalában feküdt. Másfél méteres viz állott meg a telken. A ház alacsony volt, azt elvette s apránként dűledezett, hol egy fal, hol a másik omlott össze. Az udvar emelkedő részén az újabb nyomdaépület már magasabbra készült, csak a kűszöbéig ért a víz és nem is haladt tovább. Oda menekültek s oda hordták a boltból is, a házból is, amit lehetett. Hordók voltak az udvar vizén, a hordókra keresztben létrák fektetve, ez volt a járda, s ahogy omlott be apránként a lakóház, innen csákllyázták ki azokat a tárgyakat, amik a víz színén uszva maradtak: Amit nem értek el a csákllyával, annak utánaküldték a kutyát. Kihozta és mondhatni, házbeomlás még kutyának annyi örömet nem okozott, mint éppen ennek.

Mikor odaértem, éppen egy kis derű futott át a szomorúságon. Az omló házból valahogy kicsákllyáztak egy nagy aranyrámás tükröt s más helye nem akadván, felakasztották a kapubolt alá. Ott volt menekült egy szegény öreg rokonasszony is, az ennek láttára siralmasan mondta:

— Ne oda tegyék, sógorasszony, azt a szép tükröt, mert ott elkopik, mert mindenki belenéz.

Nevettek a nyomoruságban, bár aznapon aggodalmas volt, hogy nem hág-e följobb a víz? Mert akkor vége a sok drága nyomdagépnak. Ugy volt azonban, hogy a felsőbb hatalmak már megelégtették a szijostor suhogtatását: a víz megállott. A néni, akit menekülésre invitáltam, a nyomdaház nagy ablakaiból átnézett a telek tulsó oldalára, ahol apránként rogyogattak a vízbe annak a háznak a falai, amelyben egy élet boldogságát élte át. Megköszönte a szivességet, küldte a rokoni tiszteletet és azt mondta:

— Eredj csak haza, fiam. Mondd meg otthon, hogy amíg itt minden össze nem dül, addig én innen nem megyek el sehova.

Toll és tör.

— márcz. 15.

AUFFENBERG MÓRICZ 1905-ben magánszorgalomból tervet dolgozott ki, hogy Magyarországot hogyan lehetne megszállani. A tervhez nem kell sok zsenialitás és ez teszi valószínűvé, hogy Auffenberg Móricz csakugyan elkészítette ezt a tervet. Az ötletnek semmi jelentősége sem lenne, ha a magyarországi válság folyamán ki nem tudódott volna, hogy a függetlenségi pártnak legradikálisabb szárnya Auffenberg Móricz tábornokkal és hadügyminiszterrel szövetkezik a hatalom megszerzése céljából. Igen, a tizenhárompróbás hazafiak annak a tábornoknak a segítségétől várták a győzelmet, aki Magyarország katonai megszállását forgatta fejében. Hogy Auffenberg és a függetlenségiak hogyan találkoztak egymással? Istenem, hát ugy, hogy a politikában nemcsak a nagy, de a kis szellemek is találkoznak.

ELŐKELŐ IRÓK ÉS ELŐKELŐ MŰVÉSZEK új klubot alakítanak. Már meg is vásárolták néhai gróf Zichy Jenő rózsá-utcai palotáját, ahol előkelő klubhelyiséget építenek, amelyet előkelően berendeznek. Nem tudom, hogy a művészek közt hányan vannak, akik annyira előkelők, hogy a Fészek nem elégitheti ki igényeiket. Azt se tudom, hogy melyek azok az írók, akiknek előkelősége nem fér be az Otthonba, vagy az Újságírók Egyesületébe. Mindenesetre furán fest, hogy az igények ily óriásit fejlődtek azok közt, akik minden évben parázsforradalmat rendeznek, amiért az állam nem támogatja eléggé a művészetet. Eddig csak arról hallottunk, hogy nálunk a művészpálya egyet jelent a nyomorusággal s most kitudódik, hogy a nyomor önkényes gyermekeinek kevés az az előkelőség, mely az irodalom és művészet klubjaiban kínálkozik. Azt hisszük, hogy az előkelők klubjának nincs más célja, mint első- és másodosztályú művészeket kreálni azok sorából, akik csak harmadosztályú művészek. Mert az előkelő klubba felszólítás útján történik a felvétel s akit a felszólítás besoroz a klubba, az kétségkívül előkelőbbnek látszik, mint a be nem sorozott művész. De csak látszik. Mert a művész értékét a művésze adja meg s nem a klub. Aki rossz művész volt eddig, semmivel sem lesz előkelőbbé, ha a nyakában az előkelő klub százhuszszkoronás tagsági jegyét hordozza. Lehet, hogy így hamis értékeket hoznak forgalomba, de ezt már régen is megtették, még pedig jóval kevesebb költséggel, mint amennyibe az előkelő klub-

helyiség jog kerülni. Még valamit: az urak mostanában sokat panaszkodnak amiatt, hogy mások meghamisítják képeiket. Ezután már nem szabad panaszkodniok, mert hiszen most már nem mások, de maguk a művészek hamisítják meg magukat.

A NEMES MARCELL-FÉLE GYŰJTEMÉNY bejárta immáron a félvilágot. Tömjéneztek neki Bécsben, hasravágódtak előtte Berlinben, könyörögtek érte Drezdában, verekedtek miatta Münchenben, de a gyűjtemény hazafias, a gyűjtemény utóbb mégis Budapesten maradt. Miért csak utóbb és miért nem előbb? Elvégre Nemes Marcell régebben is eleget tehetett volna lokálpatrióta hajlamainak, ha nagyon bántogatták. Így azonban az eset veszedelmesen hasonlít a japáni váza történetéhez, amelyet a becsületes kiskereskedő sehogysem tud beleilleszteni a háztartásába. Próbálja levesestálnak, söröshordónak, köpöládának, de a fatális vázának sehogysem lehet hasznát venni. Végre is odaajándékozta születésnap meglepetés gyanánt az anyósának. Na ja! Haszon így sincs a dologból, de hála legalább van. És nem is utolsó dolog, ha az embernek az anyósa hálás.

A MÉG JAKABB SZANATÓRIUM. A szanatóriumoknak immár nemcsak alapfoka, nemcsak felsőfoka, hanem középfoka is van. Az alsófok nyilván az, amelyik ósdián még ma is komolyra veszi annak az embernek az egészségét, aki beléje reked. A felsőfok az már tulesik a normális három dimenzió, bele a negyedikbe, tehát valahova túl még a Lipótmező, vagy a Kékgolyó-utca vidékein is. Ellenben a középfoku szanatórium ez a modern orvostechika legújabb vívmánya, mert ez állja a középutat a két szélső között. Ez a szanatórium most nyílt meg, szinte programmszerűen, csupán hisztériás férfiak és munkában kifáradtan neuraszténias, sőt czerebroaszténias nők számára. Mert a programja azt hirdeti, hogy ennek a szanatóriumnak minden egyes szobájában nemcsak villamos és gázfénnyel, nemcsak hideg és meleg vízvezeték, nem csupán helybeli interurbán telefon van, nem is minden szobára külön grammofon, hanem minden szobában külön mozi is, amely — pukkadj Boda! — még szkeccseket is hajlandó eljátszani az idegmegnyugtató és rekonvaleszcenzencia annál is bizonyosabb beteljesedéséért. És most pedig ne Boda pukkadjon, hanem az egész egyetemes és adiszzerűen értelmezett művelt nyugat pukkadjon, mert ilyen szanatóriumot valóban még nem építettek soha és sehol. Most föléje kerültünk a külföldnek, most vezetünk, mert most és nálunk találták meg a módját annak, hogy miképpen épülhet szanatórium, amelyikből a belekeveredett őszintén és sans phrase is még jobban megkergülvé kerül megint szabadlábba. Nincs szebb az őszinteségnél, dicsérjük tehát a középfoku még jakabb szanatórium irányelveit, amelyek revelálnak egyéb szanatóriumumbeli szédüléseket is.

ÜGYÉSZ ÉS RENDŐRORVOS.

— És mondja csak, ügyész ur, egész határozottan tudja, hogy az automobil lámpása nem égett?

— Egész határozottan.

— És miből tudja ezt? Mert ha a lámpás nem világított, hogyan láthatta, hogy nem égett? De mondja csak, ügyész ur, nem szokott ön esténként azzal szórakozni, hogy a városban sétál s minden automobil meg néz, hogy ég-e a lámpása?

— Csak sétálni szoktam. Ha szórakozni akarok, rendőrorvosi jelentéseket olvasok.

— És ezen az estén csak azt az egy kialudt lámpást látta?
 — Igen,
 — No látja, ügyész ur, az ön előadása nem egészen megbízható, mert a rendőrségnek pontos értesülése van arról, hogy ezen az estén még több más automobil lámpása sem égett.
 — Nekem elég volt egy lámpásról megállapítani, hogy nem égett.
 — Hogyan érti ezt?
 — Ugy, hogy elég volt egy rendőrtől fejbe üttetni magamat.
 — Hát az ügyész ur megmarad amellett, hogy a rendőr csakugyan fejbeütötte.
 — Hogyne!
 — És mivel tudná ezt bizonyítani? Mert a fején semmi nyoma az ütésnek. Talán a rendőr öklén lehetne az ütest konstatálni. Majd beszállítatom a rendőrt, de addig feleljen arra, hogy hol és mit vacsorázott az este.
 — Tessék a főpinczér számolóczédulája.
 — Ez nem megbízható, mert a főpinczerek sokszor tévednek. Ugyebár, nem tud visszaemlékezni a vacsorára?
 — De kérem, orvos ur, olyan súlyos mégsem volt az az ökölcsapás, hogy a memóriámat elvesztettem volna.
 — Tehát nem volt súlyos. Csak azt szeretném még tudni, hogy sok alkoholt fogyaszt-e s hány szivart szí el napjában. Érdekelne még az is, hogy nem voltak-e az utolsó napokban nagy izgalmak.
 — Uram, úgy látom, ön örültnek néz engem.
 — Hogyne! Mert akik a rendőrségtől kértek jogorvoslást, azokról még mindig az derült ki, hogy örültek.
 — Tehát?
 — Tessék határozni: fejbeütötte-e ügyész urat a rendőr?
 — Most már igazán nem tudom. Várjon, orvos ur, megkérdem Mészáros II. Pál rendőrtől.

Krónika II.

A beszterczei csodarabbi.

— márcz. 15.

Az az Ájzik nevű csodarabbi, aki ezidőszent Beszterczebányán gyakorolja mesterségét vagy tudományát vagy művészetét, nagy gyanum szerint nem sokára szerencsétlenül fogja Budapestet is a látogatásával. Sőt, mivel sohasem szoktam fogadni, tehát ezennel fogadást ajánlok rá, hogy a jövő héten már itt lesz és valahol a Teleki-tér, avagy esetleg a Vasvári-utcza vidékén fogja még nagyobb tömegek ámulatára gyakorolni a jóstehetségét.

Ezt a meggyőződést, sőt bizonyosságot elsősorban az érlelte meg bennem, hogy Ájzik már Beszterczebányára való érkezete előtt olyan kitünő reklámmal dolgozott, mint az a nemtudomkiszka kisasszony, aki starja volt az orosz balletnek és akiről tüstént tudtam, hogy Pestre fog érkezni, amint olvastam róla, hogy Párisban is, Szamárkandban is elloptak tőle negyven ezer platinarubel értékű ékszert, meg egy orosz nagyherceget. Ájzik nagyszerűen érti a mesterségét, megérdemli azt az egypár tizezer forintot, azaz bocsánat, ma már csak koronában szabad beszélni, tehát azt az egypár harmincezer koronát, amit összeszedett Beszterczebánya és vidékétől. A csodarabbikról, csoda-

doktorokról és jövendőmondó madame Thébesekről tudniillik ma már bebizonyosodott valóság, hogy a mesterségüknek két alapfogantyuja van. Sajátságosképpen és nem fészekpiszkolásképpen veszem itt észre, hogy mind a kettő rokonságban van az ujságírással. Mert az egyik a report, a másik a reklám.

A reklámrésze a dolognak az, ami a legnaivabb és legkészfizetőbb publikum előtt is érthető legalább úgy nagyjában ma már. Ha a Donnerwetterstein doktor nem kapott volna hajba a maga tudománya igaza miatt másokkal úgy, hogy nyiltterezés, sajtópör, tárgyalás, törvényszéki tudósítás és egyéb reklám keletkezett belőle, akkor senki neki bele nem ment volna eleven bacillusokat köpő csészének a kámforszagu szanatóriumába. Ha a »quaeckophosphoratmaltocitogennek« a hirdetése nem szurná ki mindennap minden ujságban a szemédet; talán még magad sem hinnéd el magadról, hogy neuraszténiás vagy és nem adnál öt koronát olyan üvegért, amelynek a csomagolása testvérek között is megér nyolcz krajczárt, a gumiszalag árát nem is számítva. És ha Rothwell Yames, a trapézcarnegie ki nem törné pontosan mindig egy etappal a megérkezése előtt a nyakát, akkor elnéptelenednének az orfeumok, kongonának a varieték.

Ez tehát az ügynek a reklámrésze. És ezt Ájzik már Beszterczebányáról is kitünően gyakorolja Budapest felé már most is és ezt meg kell neki bocsátani. Mert a reklám hasznos, sőt szükséges, sőt bölcs eszköz, hiszen még a jó Isten is harangoztat magának. Az Ájzik művészetének a másik és már titkosabb rugókra járó kallantyuja ellenben a report.

Szerintem, mivel félig-meddig belőle is élek, természetesen szintén felettébb szükséges és becses kiegészítő része — mit mondjak? — a modern élet forgatagának. És Ájzokra éppen azért haragszom, mert a mesterségünknek, az »épater le bourgeois« felségesen mulatságos mesterségének ezt a titkát meglehetősen otrombán árulta el. Esetlenül, sőt olyan otrombán, hogy szinte nem is sajnálnám, ha számkivetnök ezt a fusert, magyarul charlatant a czéhből. Abból a nagy mesterdalnokságból, a mibe beletartozik a csodadoktor kámforos pálinkája, a javasasszony helleboruszos herbateája, a csodarabbi hókuszpókusza és az a nyomdafesték, amit szent hittal vesz be reklámnak is, reportnak is a publikum.

Mert mit csinált ez a szerencsétlen Ájzik? Leleplezte a nagy titkot, hogy minden olyan modern próféta, aki a jövendőbelátás tehetségével dicsekszik, a valóság szerint nem a jövőt mondja el, hanem csak a multadat konstruálja eléd újból, de olyan formában, ami neked tetszetős, sőt a legtetszetősebb. Ájziknak az a legfőbb trükkje, hogy nem is a jövendőjével épátálja a bourgeois, ami kevésbé csattanós, mert hiszen ellenőrizhetetlen, hanem a — multját leplezi le. Ez a kitünően informált modern Futtaki előreküldött reporthere nyomán pontosan visszajövendőli a beszterczei menyecskének, hogy már nyolcz gyereke van, sőt — miraculum! — azt is megjövendőli neki, hogy két

hónap múlva a kilenczedik is bekövetkezik. A másik hölgypácziensnek megmagyarázta a csodarabbi, hogy már nem hajadon, ami egészen türhető világot vet a beszéltercei ifjuságról beszerzett tudósításaira.

A harmadiknak pedig... de felesleges folytatni, mért ezekből is megderül, hogy a beszéltercei csodarabbi elárulta a jövendőmondás titkát. Aki a multról egészen jól van informálva, az kitünően mondhat jövendőt is. Mert az esek (bocsánat a török szóért, de nem merem az olasz-magyar »somaro« szót leírni), aki jövendőmondóhoz megy, tulajdonképpen sohasem valami objektív igazságra kíváncsi, no mert akkor azután volna csak igazán csacsi, hanem a maga szubjektive is áttapasztalt igazságainak a mástól és tekintélyezett valakitől való konstatálására.

Csak hogy ezt nemcsak a gyóntató pap, nemcsak a gyónás szentségét tudományossá átemelt Freud tudja, hanem tudja a falu végén is a cigányasszony. Meg azután a legnagyobb falunak, Párisnak a végén is madame Thébes. Az és csak az a legérdekesebb előttünk, amit már ugyis tudtunk, de csak akkor, ha kellő prosopopeiával és megfelelő miliőben más is megállapítja, hogy a magunk szubjektív életigazságai csakugyan valóságok voltak. És a magunk élményeinek az újból való elmondásáért fizetünk a csodarabbinak is, a novellistának is, a drámaírónak is, szóval: mindenféle népbolonditónak.

És most, cikkvégeztén egyszerre kemény szög ütök bele a fejembe. Hátha? Hátha az igazi prófétáknak is ez volt a módszere? Azért látták meg előre a népek jövendőjét, mert ismerték a népek multját? Én nem tudom. De mindegy. A jövő héten már ugyis itt lesz az Ájzik és én elmegyek hozzá, hogy megkérdezzem tőle ezt a titkot is.

Ch. V.

Az idegen.

A kőlépcsőn ezüst uszályát
A hold leejti csöndesen.

... Ugy-e, ma már hiába várják,
Nem jön a halvány idegen?
— A szilfák is, a néma parton,
Hallgatják, mit mesél az alkony,
A mezők vándor öre.
Megrázzák karcsu lombjukat
S a késő vendég hol marad
— Megkérdik tőle.

Csillog az ut' fehér pora.
Hátha nem is jön már soha
S a neve is csak álom?

— A kőlépcsőre nyomom ajkam,
Hívom magamban halkán, halkán
És várom...

Forbáth Sándor.

Oleszja.

Irta: A. KUPRIN.

(4)

Hihetetlen hasonlatokra kényszerített, a legvakmerőbb képekhez kellett nyulnom és ha hirtelen nem találtam meg a helyes kifejezést, a türelmetlen kérdések egész özönével segített, olyanformán, amint egy dadogónak szokás segíteni, aki egy szónál görcsösen megreked. Végül csakugyan győzedelmeskedett finom, hajlékony értelme és friss felfogóképessége az én pedagógiai tehetetlenségemen. Mindinkább meg kellett győződnöm arról, hogy viszonyaihoz és neveltetéséhez (vagy inkább a nevelés teljes hiányához) viszonyítva meglepő képességekkel rendelkezik.

Egyszer Szentpétervárról említettem valamit. Oleszja rögtön érdeklődött:

— Mi az: Szentpétervár? Egy falu?

— Nem, nem falu, az Oroszország legnagyobb városa.

— A legnagyobb? A legeslegnagyobb? Nagyobb egyáltalában nincs? — rontott rám naiv türelmetlenséggel.

— Igen, igen... Ott él az egész legfelsőbb hatóság... Nagy urak... A házak mind kőből vannak, fából egyáltalában nincs.

— Természetesen sokkal nagyobb, mint a mi járási fővárosunk — mondotta Oleszja teljes meggyőződéssel.

— Ó igen... valamivel nagyobb... Körülbelül úgy ötszázszor akkora. Vannak ott házak, amelyek közül egyben több ember lakik, mint az egész járási székhelyen.

— Ó Istenem, miféle házak azok? — kérdezte Oleszja, csaknem megborzadva.

Mint rendesen, ismét hasonlatokhoz kellett folyamodnom.

— Borzasztó házak: Öt, hat, gyakran hét emelet magasak. Látod ott azt a fenyőfát?

— Azt az egész nagyot? Igen.

— Nos hát, olyan magasak azok a házak. És felül egészen a földig tele vannak tömve emberekkel. És ezek az emberek kis zugokban laknak, mint a madarak a kalitkában, gyakran tizen és még többen is együtt, úgy hogy elegendő levegő sincs számukra. Mások viszont alant laknak, mélyen a föld alatt, nedves hidegben. Megtörténik, hogy egész évben nem jut napsugár a szobájukba.

— No, nem is cserélném el soha az én erdőmet a maguk városáért — mondotta Oleszja fejét rázva. — Ha csak az itteni városba megyek a vásárra, egészen rosszul leszek. Micsoda tolongás, kiabálás, szitkolózás... Ilyenkor olyan vágy fog el az erdő után, hogy legszívesebben mindent odahajtanék és elszaladnék... Hagyjon békében a városával. Semmi áron nem laknék ott.

— Mi lenne akkor, ha városi emberhez mennél feleségül?

Szemöldökeit hirtelen összevonta, finom orrczim-pái reszkettek.

— Hát még mit! — kiáltott megvetően. — Nincs szükségem férjre.

— Ezt csak úgy mondod most, Oleszja, Majdnem minden leány ugyanezt mondja és végül mégis mind férjhez megy. Várj csak: ha találsz valakit, akit szeretsz, nemcsak a városba, hanem akár a világ végére is követed.

— Ah, nem, nem... kérem, hagyja ezt — utasított vissza boszusan. — Mire való az ilyenféle beszéd? Kérem, hagyja abba.

— Furcsa vagy, Oleszja. Csakugyan azt hiszed, hogy soha életedben nem fogsz egy férfit szeretni? Aki olyan szép, fiatal és erős, mint te vagy? Ha egyszer a véred megmozdul, akkor semmiféle elhatározás nem használ.

— Nos, hát akkor szeretni fogom! — kiáltotta Oleszja kihívóan, villogó szemekkel. — Engedélyt azonban nem fogok kérni senkitől!

— Szóval, mégis csak férjhez fogsz menni? — kötekedtem.

— Ugy gondolja, hogy a templomban?

Mindenesetre... az oltárhoz vezetnek benneteket, lakodalmi dalokat énekelnek, a pap áldását adja rátok...

Oleszja lesütötte szemeit és gyenge mosolylyal, tagadóan rázta fejét.

— Nem, nem, kedvesem... talán nem fog magának tetszeni, amit most mondani akarok, de közülünk még senki se ment az oltár elé... sem az anyám, sem a nagyanyám. Nekünk nem is szabad átlépni a templom küszöbét.

— Mindezt a ti varázsló voltatok miatt?

— Igen, varázsló voltunk miatt — felelte Oleszja nyugodt komolysággal. — Hogyan is merhetnék a templomban mutatkozni, mikor a lelkem már születésem-től kezdve az *Övé*.

— Oleszja, kedves Oleszja... hidd el nekem, hogy magadat csalod meg. Amit mondasz, az értelmetlen, az nevetséges.

Oleszja arcán ismét az ő titokzatos sorsának való megadás sötét, de meggyőződéssel teljes kifejezése jelent meg, amelyet egyszer már megfigyeltem.

— Nem, nem... maga nem tudja ezt megérteni, de én érzem, itt, — kezét erősen a keblére szorította — itt a lelkemben érzem. Mi mindnyájan mindörökre átkozottak vagyunk. Gondolja csak, ki segít rajtunk, ha nem Ő? Meg tudja azt tenni egy közönséges ember, amit én megteszek? A mi egész erőnk *Tőle* származik.

Valahányszor beszéd közben ezt a rendkívüli témát érintettük, beszélgetésünk mindig így végződött. Hiába mozgósítottam az Oleszja számára hozzáférhető összes bizonyítékokat. Hiába beszéltem neki egyszerű formában a hipnózisról és az akarat befolyásolásáról, a pszichiátriáról és az indián fakirokról. Hiába próbáltam fiziológiai uton megmagyarázni némely kísérletét, például a vér elállítását, amely az erek ürges leszorításával elérhető. Oleszja, aki egyébként annyira bízott bennem, sajátságos makacssággal utasította vissza minden bizonyítékomat és magyarázatomat.

— Nos hát jó, jó, a vér elállítását, nem bánom, magának ajándékozom, — kiáltott olykor, a vita hevében felemelve hangját — de honnan jön a többi mind? Hát ez az én egész tudományom? Ha akarja, minden egeret és férget elűzők minden háztól. Ha akarja, két nap alatt közönséges vízzel meggyógyítok mindenféle lázat, ha a maguk doktoraik százszor feladták is a beteg életét. Ha akarja, megteszem, hogy maga egy bizonyos szót teljesen elfelejt. És az álomfejtés? És a jövőmondás?

Az ilyen vita mindig azzal végződött, hogy mindketten elnémultunk, nem minden visszafojtott bosszúság nélkül. Csekélyes tudományos ismereteim tényleg nem voltak elegendők minden bűvészmutatványa megfejtéséhez. Nem tudom és nem is mondhatom meg, rendelkezett-e Oleszja csak a felével is azoknak a titokzatos képességeknek, amelyekről oly naiv hittel beszélt. Az azonban, aminek gyakran véletlen tanuja lettem, azzal a megingathatatlan hittel töltött el, hogy Oleszja számára hozzáférhetőek voltak azok az öntudatlan,

instinktiv, ködös, véletlen tapasztalatok útján szerzett ismeretek, amelyek az exakt tudománynak századokkal elébevágva, a sötét, zárt néptömegben, nevetséges babonákkal keverve, elevenen élnek és amelyek a legnagyobb titok gyanánt örökségképpen szállnak nemzedékről-nemzedékre. Noha ezen a ponton éles ellentétek voltak, mégis egyre jobban vonzódtunk egymáshoz. Szerelemről egyáltalában nem esett még szó közöttünk, az együttlét azonban már szükségletté vált. Gyakran a hallgatás perceiben, ha tekintetünk véletlenül találkozott, láttam, hogy Oleszja szeme könnyekkel telt meg és halántékán a gyöngéd kék ütőér viharosan vert.

Ezzel ellentétben Jarmolához való viszonyom teljesen megromlott. Nyilvánvalóan tudott az erdei kunyhóban tett látogatásaimról és sétáimról Oleszjával. Meglehető pontossággal tudott ugyanis mindenről, ami az ő erdejében történt. Egy idő óta azt a megfigyelést tettem, hogy kerülni igyekszik. Fekete szemei messziről bosszusan figyeltek rám, ha az erdei utra indultam, bár rossz kedvének szavakkal sohasem adott kifejezést. Kómikusan komoly irás-leczkéink félbeszakadtak. Ha néha este mégis tanulni hívtam, csak a kezével legyintett:

— Ugyan minek! A dolognak nincs semmi célja, uram — mondotta megvetően.

Vadászni se mentünk többé. Valahányszor a vadászatról kezdtem beszélni, Jarmolának mindig volt valami kifogása. Vagy a fegyver nem volt rendben, vagy a kutya volt beteg, vagy neki nem volt ideje.

— Nincs időm, uram, — ez volt a leggyakoribb felelet felszólításomra — a mezőre kell mennem.

Tudtam, hogy eszeágában sincs a mezőre menni, hanem a korcsma előtt tölti el az egész napot, abban a kétséges reményben, hogy valaki majd megvendégeli. Ez a néma burkolt ellenségeskedés már kezdett unalmassá válni és már arra gondoltam, hogy lemondok Jarmola szolgálatáról, valami alkalmas ürügy alatt. Csak a Jarmola nagy családja iránt való részvét tartott vissza ettől. Az a négy rubel, amit neki fizettem, valóban az éhenhalástól mentette meg családját.

VII.

Egyszer, amikor, mint rendszeren, estefelé megjelentem az erdei kunyhóban, azonnal feltűnt nekem lakóinak nyomott hangulata. Az öreg asszony összegubbaszkodva, fejét a két tenyerére támasztva ült az ágyon, felső testét ide-oda lóbálta és érthetetlen szavakat mormogott az állába. Köszönésemet a legcsekélyebb figyelemre se méltatta. Oleszja barátságosan fogadott, mint mindig, beszélgetésünk azonban sehogysen akart megindulni. Szórakozottnak látszott és gondolatai mintha elkalandoztak volna. Szép arczán emésztő, visszafojtott aggodalom nyoma látszott.

— Valami baj történt, Oleszja, én látom — mondtam, óvatosan megérintve ernyedten lecsüngő kezeit.

Oleszja hirtelen az ablak felé fordult, mintha ki kellene néznie. Igyekezett nyugodtnak látszani, szemöldökei azonban fájdalmasan huzódtak össze és fogai idegesen harapdálták alsó ajkát.

— Nem... mi különös történhetett nálunk — mondotta fojtott hangon. — Minden úgy van, ahogyan volt.

— Oleszja, miért nem akarod megmondani nekem az igazságot... én már azt hittem, hogy mi jóbarátok vagyunk... Ez nem szép tőled.

— De csakugyan nem történt semmi... házi gondok. Nem érdemes beszélni róluk.

— Nem, Oleszja, a dolognak komolyabbnak kell lennie... Hiszen csak meg kell nézni téged... egészen megváltoztál.

— Ezt csak úgy gondolja.

— Légy hát őszinte hozzám, Oleszja. Nem tudom, tudok-e segíteni rajtatok, de legalább valami jó tanácsot adhatok talán... És végre magadnak is könnyebb lesz, ha megszthatod a bánatot.

— Ah, nem érdemes beszélni róla — kiáltott Oleszja türelmetlenül. — Ugyse tud segíteni rajtunk. Ekkor hirtelen, szokatlan érdeklődéssel szólt belé az öreg beszélgetésünkbe:

— Ugyan, ne vonakodj annyit, te leány! Az urnak igaza van és neked nem kellene úgy tenned, mintha té volnál a legokosabb ezen a világon. Engedje meg, uram, — fordult azután hozzám — én el fogom mondani az egész történetet.

Az esemény sokkal jelentőségtelesebb volt, semmint a büszke Oleszja szavai után gondolhattam volna.

Megelőző este megjelent az erdei kunyhóban a rendőrbiztos.

— Először olyan volt, a mint szokott, — mondotta Manujlika — leült, pálinkát kért, azután azonban előadta a dolgokat úgy, amint következik: El fogod hagyni a kunyhót, huszonnégy óra alatt, minden czók-mókoddal. Ha még egyszer idejövök és itt találak, egyszerűen eltolonczoltatlak. Két katonával czipeltek a hazádba. És az én hazám messze van, uram, fent északon... Senkit nem ismerek már ott, az utlevelem rég lejárt és egyáltalában nincs rendben. Mit kezdjünk most már?

— Miért engedte meg eddig és miért határozta el most másra magát? — kérdeztem.

— Igen, nézze csak... fecsegett nekem erről valamit, de nem tudok eligazodni rajta... Látod, a kunyhó, amelyben lakunk, nem a mienk, hanem a földesuré. Azelőtt a faluban laktunk, Oleszja, meg én, csak azóta...

— Tudom, tudom, anyóka, hallottam róla, a falusiak nem bántak veled szeliden.

— Hát éppen azért. Akkoriban kikönyörögtem ezt a kunyhót a régi földesurtól, Abrosszimov urtól. Most azonban egy új ember vette meg az erdőt és talán a mocsarat akarja kiszáritani, vagy mit... és most egyszerre azt mondják, láb alatt vagyok itt és ki kell mennem.

— Hátha az egész csak mese? — vettem közbe. — Ha a rendőrbiztos egyszerűen csak egy kis pénzt próbál kizsarolni?

— Hiszen megpróbáltam, kedvesem, adtam neki. Nem vette el! Képzeld el: nem kell neki! Huszonöt rubelt ajánlottam, nem lehetett. Ellenkezőleg, úgy rám ordított, hogy nem is tudtam magamról. Nem akart semmit, csak ordított: mars ki, bagázs! Mindig csak: mars ki! Hát most mihez kezdünk mi, védtelen, szerencsétlen teremtések? Uram, jó uram, ha valamit akarnál tenni értünk! Beszélj a lelkére a telhetetlennek! Életem végéig hálás volnék neked!

— Nagymama! — kiáltott Oleszja szemrehányóan.

— Ah, mit nagymama! — kiáltott az öreg. — Huszonöt éve vagyok már neked nagymama. Vagy inkább koldulni menjünk, azt gondold? Nem, uram, ne hallgasson rá! Legyen olyan kegyes és ha valamit tehet, tegye meg.

Bizonytalan szavakkal megigérttem, hogy minden lehető megteszek, bár, őszintén szólva, nagyon kevés reményem volt. Ha már a mi rendőrbiztosunk nem akarta elvenni a pénzt, akkor bizonyára nagyon komoly volt

a dolog. Ezen az estén hűvösen bucsuztunk egymástól Oleszjával és rendes szokása ellenére ezuttal nem kísért el. Érszrevettem, hogy a büszke leány rossz néven vette beleavatkozásomat és nagyanyja gyengesége miatt is szégyelte magát kissé.

VIII.

Szürke, ködös, meleg reggel volt. Többször megindult már egy-egy rövid, erős jótékony eső, amely után a gabona hirtelen felemelkedett és a fű szinte láthatóan kezdett nőni. Az eső után néhány pillanatra előbukkant a nap és elárasztotta barátságos fényével a ház előtt lévő kis kertet. A virágágyakon hangosan lármaztak a verebek, a nyárfa barna bimbói erősen illatoztak. Én az asztalnál ültem és egy terven rajzoltam, amidőn Jarmola a szobába lépett.

— A rendőrbiztos van itt — mormogta.

Ebben a pillanatban a legtávolabbról se gondoltam arra a két nappal előbb kiadott utasításomra, hogy azonnal értesíteni kell, ha a biztos a faluba érkezik és így eleinte egyáltalában nem tudtam megérteni, micsoda összefüggés van köztem és a rendőrbiztos megérkezése között.

— Mit mondasz? — kérdeztem csodálkozva.

— Azt mondom, hogy a rendőrbiztos itt van — ismételte Jarmola azon az ellenséges hangon, amelyet velem szemben általában használni szokott az utóbbi időben. — Láttam a töltésen, jön erre.

Az utról kerekék zaja hallatszott. Gyorsan odaugrottam az ablakhoz és kinyitottam. Egy hosszú, sovány, barna, haragos pillantású, lelógó alsóajku gebe huzott kényelmes ügésben egy magas egyrudas kosárkocsit.

A rossz nyelvek szerint a rendőrbiztos szántsándékkal szerezte be ezt a szomorú fogatot, hogy minden rosszindulatu célozgatásnak elejét vegye.

A biztos maga hajtotta a kocsit és finom tisztí posztóból készült köpönyegbe burkolt hatalmas alakja mind a két ülést elfoglalta.

— Alázatos szolgája, Afrikánovics Jevszpisiij — kiáltottam, kihajolva az ablakon.

— Á, á... jónapot! Hogy van, hogy van? — vizonozta barátságos, rezgő, de hivatalos felebbvalói hangon.

Megállította a lovat, kifelé fordított tenyerével megérintette sapkája ellenzőjét és nehézkes gráciával meghajtotta felső testét.

— Kérem, jöjjön be egy pillanatra. Szeretnék megbeszélni önnel egy kis csekélységet.

— Nem lehet, szolgálatban vagyok. Valószínűleg a vízbe fult valaki. Eppen most megyek a hullához.

Én már ismertem a tiszteletreméltó férfiú gyöngeségét és tetetett közönnyel mondtam:

— Kár, kár... Eppen most kaptam néhány finom palaczkot a grófi pinczéből.

— Nem lehet. A szolgálat...

— Véletlenül jutottam hozzá. Ugy nevelték őket a grófi pinczébe, mint a saját gyerekeket... Talán mégis megnézi... Addig adatok majd egy kis zabot a lovának.

— Na, maga is szép ember! — mondotta szemrehányóan a rendőrbiztos. — Nem tudja, hogy a szolgálat mindenekelőtt? És mi van tulajdonképpen a palaczkokban? Szilvórium?

— Dehogyan szilvórium! Starka, kedvesem, starka!

— Tulajdonképpen már reggeliztem — mondotta a rendőrbiztos, határozatlanul dörzsölgetve az arcát. Én nyugodtan folytattam:

— Nem tudom, hogy igaz-e, de biztosítottak róla, hogy kétszáz éves. Az aromája egészen olyan, mint a konyaké és sárga, mint az olvasztott arany.

— Ah, mit is csinál ön velem! — kiáltotta kómikus kétségbeeséssel a rendőrbiztos. — És a lovat ki fogja meg?

Mindenesetre volt néhány palaczk starka a házban, ha nem is olyan borzasztóan régi, mint ahogyan előadtam. Arra számítottam azonban, hogy a szuggesztió kipótolja a hiányzó évtizedeket. Mindenesetre igazi, eredeti, kábitó starka volt, a tönkrement mágnás pinczéjének egykori büszkesége. Egy palaczkot mindjárt elvett a felsőbbség, »hideglelés ellen«, amint magát kifejezte. Egy kis gasztronómiai élvezet is akadt: hónaposrettek, frissen köpült vajjal.

— Nos, miféle az ön ügye? — kérdezte az ötödik pohárka után a rendőrbiztos, nehézkösen hátratámaszkodva az ócska széken, amely terhe alatt gyanúsan recsegett.

Elbeszéltem neki a szegény öreg helyzetét, lefektettem kétségbeesését és gyámoltalanságát és csak úgy mellékesen a fölösleges formalizmust is érintettem. A rendőrbiztos lehajtott fővel hallgatott, közben teljes művészettel tisztogatta meg a hónaposretkeket és jóévtágyu recsenéssel harapott beléjük. Időről-időre végigmért nevetségesen kicsiny, kék, zavaros szemeknek egy gyors, apatikus pillantásával, hatalmas, vörös ábrázata azonban nem árult el semmit, sem beleegyezést, sem visszautasítást. És a mikor végre elhallgattam, ezt kérdezte:

— Nos, és mit akar tőlem kérni?

— Hogy-hogy mit? Képzelve csak kérem önmagát az ő helyzetükbe. Két szegény, gyámoltalan nő...

— És az egyik közülük a legszebb rózsabimbó! — vetette közbe rosszindulatúan a rendőrbiztos.

— Hogy bimbó-e vagy nem, az nem tartozik a dologhoz. Hanem mondja meg, miért nem akarja pártjukat fogni? Csakugyan oly sürgős önnek kidobni őket? Várjon legalább addig, amíg én magam beszélhetek a földesurral. Mit kockáztat ön, ha bevár még néhány hetet?

— Hogy mit kockáztatok? — A rendőrbiztos formálisan felugrott a székről. — Kérem, mindent kockáztatok, mindenekelőtt a szolgálatot. Ki tudja, milyen ember az új birtokos... Talán egy panaszkodó, azok közül, akiknek mindig a kezük ügyében van a papír és a toll, és egyik feljelentést a másik után küldik Pétervárra. Láttunk már ilyeneket is, igen!

Próbáltam megszéledíteni a felizgatott felsőbbiséget.

— De kérem, nagyon tiszteletreméltó uram! Ön az egész dolog fontosságát tulozta. És végre is... Ha kockáztat is valamit, hiszen éppen ezért akarnak hálával lenni ön iránt.

Egy hosszú, megvető füttyöt hallatott a rendőrbiztos és kezét mélyen bedugta nadrágzsebébe.

— Mit nevez ön háladatosságnak? Komolyan hiszi ön, hogy rongyos huszonöt rubelért kockára teszem egész szolgálati karriéremet? Nem, uram, akkor ön nagy tévedésben van.

— De nyugodjék már meg, Afrikánovics Jevszpsisij. Egyáltalában nem az összegről van szó, hanem — mondjuk — emberszeretetről.

— Emberszeretetről? — ismételte irónikusan. — Bocsásson meg, de már eddig vagyok az emberekkel — és energikusan ráütött hatalmas, bronzszínű, kopasz tarkójára.

— Na, ön mégis csak tuloz, kedvesem.

— A legkevésbé sem. Ezek a helység rossz szel-

lemei, — mint Krylov ur, a híres zeneköltő oly szépen mondotta. Igen, ez a két hölgy! Olvasta ön Uruszov herczeg ő felségének azt a szép könyvét, amelynek ez a czime: »A rendőrbiztos és kötelességei«?

— Sajnos, nem.

— Kár, nagyon kár! Pompás és a legnagyobb mértékben erkölcsös könyv. Ajánlom önnek, hogy minél előbb szerezze be.

— Kérem, kérem, a legnagyobb örömmel. Csak nem értem teljesen, mi összefüggése van a könyvnek ezzel a két szegény asszonnyal.

— Mi összefüggése van? Nagyon sok. Első pont: — Afrikánovics felemelte balkezének szőrös mutatóujját — »A rendőrbiztosnak kötelessége szakadatlanul ügyelni arra, hogy mindenki látogassa az istentiszteletet, anélkül hogy eközben valakit kényszerítene...« Ha szabad kérdenem, hát járt ez a... hogy is hívják csak... igen, ez a Manujlika... hát járt ez templomba?

Hallgattam, meglepetve a beszéd váratlan fordulatától. Afrikánovics diadalmasan nézett végig rajtam és kinyújtotta a második ujját:

— Második pont: »Tilos mindenféle hamis jövendőmondás és kártyavetés...« Érti? — Továbbá harmadik pont: »Tilos varázsló vagy más ilyen gyanánt fellépni és hasonló csalásokat elkövetni.« Mit szól ehhez? Már most ha kitudódik valami, ha kerülőton a feljebbvalók fülébe jut? Ki lesz a felelős? Én. Kit bocsájtanak el a szolgálatból? Engemet. Így állanak a dolgok, igen.

Ujra leült a székre. Felfelé irányzott szemek szórakozottan vizsgálták a szoba falait, mialatt ujjáival hangosan dobolt az asztal lapján.

— Ha azonban nagyon szépen kérném önt, — kezdettem újra, behizelgő hangon — az ön szolgálata bizonyára igen nehéz, és felelősségteljes, de én tudom, hogy önnek szive is van, jó, aranyos szive. — Mit árt magának, ha megígéri, hogy békében hagyja ezeket a nőket?

(Folytatása következik.)

Várlak.

Nagy szem most az ajtó,
Bámuló gyerekszem:
Néz, néz, meg se rebben.

Asszonyok a képek:
Vörös színek égnek
Sápadt csontkeretben.

Kis manó az óra:
Pókláb-mutatója
Ravaszkodva ballag,

Hü ebek a könyvek,
Lomha kert a szőnyeg,
Mély folyó az ablak.

Szüzleány a lámpa:
Fehérfényű lángja
Néha-néha lobban.

Madár most a szivem:
Minden kicsi neszre
Megremegeve dobban.

Balázs Mária.

Saison.

Tavaszi szimfóniák

vagy

Halotthamvasztás a közgyűlésen

vagy

Vidám értekezés

vagy

Amit akartok.

Egy ember, aki már este tizkor ágyban volt és már másnap délben riadtan ugrott le fekhelyéről a szőnyegtelen padlóra, miközben alaposan meghütötte magát, pirosajtós hálóingét borzongó érzéssel gombolta be a nyakán és az ablakhoz lépett. Tizenegy órai alvás kevés egy embernek, akinek jelleme cinikus-ságban merül ki, aki foglalkozására nézve és tehetségéhez mérten lehetne borügynök is, vagy öreg grófnők apródja, de nem az, csak cinikus és destruktív materialista — foglalkozására nézve.

Az ég kék volt, mint a megsavanyodott tej szintje, a napból penészszerű foltok csöppentek le a barna házfalakra. Egy ember, aki foglalkozására nézve tanulmányutra van kiküldve Isten létezésének pontos megállapítására és akinek jelleme a Heckelianizmus és a természet csődje fölötti ujjongásra van kijátszva, az ablakhoz lépett. A szemközti ház erkélyén piros téli rózsákat ültetett be deszkasírba egy asszony. Műrózsákat, gyönyörű vászonszirmokkal, csipkebarkával és selyemalsóval (ő volt selyemalsóban). A férfit akarta becsapni és elhitetni vele, hogy igazi téli üvegházrózsákat ültet tavaszi üdvözléssel számára.

A férfi kinyitotta az ablakot, vöröshajtós hálóingé belevillogott a tavaszi napsütésbe. Gondolkozott egy aperçuen, de nem jutott eszébe egy sem. Ennélfogva kitárta karját, mély lélegzetet vett és tagjait átengedte a »mein Sistem« paragrafusainak. Tavasz van!

Az asszony elfordult és úgy tett, mintha nem sanditana minden pillanatban a szemközti házban müllerező férfira. Többször visszavonult szobája sötétjébe és úgy tett, mintha onnan éppenséggel nem látná a férfi lábszárait, amely tavaszi napsütésben szenvedett, nem beszélve a rheumáról, mely már magábanvéve sem csekélység. De onnan csakugyan nem lehetett jól látni, ennélfogva ismét kijött az erkélyre, mért jobb úgy tenni, mintha nem látna, — mintha csakugyan nem látna. Hogy igaza volt-e vagy nem, — a látást illetőleg — azt nem lehet eldönteni, mivel az újabb szobrászművészetnek szerencsére egészen más fogalmai vannak a férfitest szépségeiről, mint tegyük fel: Phydiasnak.

A házak ablakai egyébként is mind ki vannak nyitva. Apró iskolásgyermek, akik táskával a hátukon most tipegnek, sietnek, futnak vissza a szülei hajlékba, felintezgetnek a házakba, ahonnan barátságos szülői mosolyok üdvözlük őket. A férfi únja a tornászást és nézegeti az utcát. Azt veszi észre, hogy mindenki

jól érzi magát, csak ő fázik. Kis szolgálók nyitnak be a fűszerboltokba kristályvizért és élesztőért. Hivataltok ugrálnak le a villamoskocsikról és sietve bucsuznak el egymástól a kapuknál. Ott találkoznak nagykalapos nőkkel, akik büszkén lejtnek el mellettük a korzó irányában. Senki sem fázik. Tavasz van.

Végre a férfi nadrágba bujik, otthonkába bujik és kilép az erkélyre; az asszony megvetőleg fordul el és most már nem tesz úgy, mintha nem akarna nézni, mert nincs is mit nézni.

A férfi köszön, mert nem ösmeri a nőt; a nő vissza-köszön, mert nem ösmeri a férfit. Ezek úgy szoktak. Abba a társadalmi osztályba tartoznak mind a ketten, akik az ismerősöket nem szokták üdvözölni. Minthogy a férfi ma látja először a hölgyet, átkiált:

— Kezét csókolom, asszonyom, jól aludt az éjjel?

— És ön?

— Köszönöm.

— Én is köszönöm.

A férfi egy aperçuen gondolkozott, de nem jutott eszébe egy sem. Ennélfogva így szólt:

— Remélem, hogy a halotthamvasztás mellett tört pálczát.

— Korántsem! Jobb a földben.

— Nem gondolnám. Vagy igen? ...

— Én azt hiszem. Már a költők miatt is ...

— Hogyan? Ön annyira szíven hordja a költők érdekeit?

— Nagyon is! Ők az egyetlen, akik azt hiszik, hogy mások hisznek bennük.

— Nos, és mi az összefüggés?

— Semmi. Ez éppen olyan ok szeretni őket, mint szeretni valakit a szépségeért.

— És a költőknek miért jó a földben pihenni?

— Nem az jó nekik. Hanem ha más valaki pihen a földben; tegyük fel: az imádottjuk.

— Az mért jó?

— Mert akkor irhatják szép versben: »A sirodra virágot ültetek«.

— Ahá! Persze! ... Az urnára nem lehet virágot ültetni. Ezzel kihalna a költők egész csoportja, melynek lényege az, hogy a sirhantra virágot ültet.

— Ugy van! És ezért vagyok én a hamvasztás ellen.

— Egyéb érve nincs?

— De igen. Egyszer Milanóban voltam és megnéztem a krematóriumot. Ott feküdt a Tedesco-család harmincznyolcz tagja békésen egy skatulyában. Semmi fölösleges dísz, semmi ornamentika, semmi banális domborműfájdalom ...

— A költőket pártfogolja, de a sírkömvészeket nem! Ez nem szép öntől. És elfogultság!

— Nem ismerem a szobrászokat; de a költőket nagyon jól ismerem. Ők az én elemem; sőt magam is költő vagyok.

— Mit szól hozzá, milyen szép tavasz van!

— Ön egész jól müllerezik.

— Látta?

— Nem láttam. Szeméremézésem tiltja az ilyesmit.

— Hm! Azt hittem, nincs érzéke a képzőművészet iránt... Most azonban úgy látom, hogy van; különben nem volna szüksége ilyen szigorú tilalomra.

— Kedves barátom, ön nagyon szellemes. De én is az vagyok, mert ha önt a tilosból néztem, az csak arra vall, hogy nincs érzékem a képzőművészet iránt.

— Ejnye, de goromba!

— Azonban nem értem, mért vannak a fővárosnál a halotthamvasztásnak oly lelkes hívei.

— Ez az ő vallástalan és fanatikus meggyőződésük. És azonkívül nem a maguk tetemére gondolnak, hanem mindig idegen kadáverekre...

— Ez szép tőlük; az ilyesmi önzetlenségre vall: altruizmusra.

— Gondolja?

— Egész biztos vagyok benne. Ilyenkor, tavasz idején, amikor ibolyanyílás van, bimbóhasadás, fülemüledal és sejtelmes illatok kóbor nyílalása, senki sem gondol a maga halálára, hanem csak a máséra.

— Milyen nagy filozófus is ön!

Miután ily kevés mondanivalónk volt egymásnak a tavaszról és halotthamvasztásról, sarkon fordultunk és köszönés nélkül távoztunk, mert most már ösmertük egymást.

Maitre Jacques.

INNEN-ONNAN.

> **A római merénylet.** Igazán, a kapitólium látott már külön márczius idusát is, mint az ideit, a mikor éretlen sühancz éretlen szándékkal követett el merényletet Viktor Emánuel király ellen. Ahogyan bizonyos volt, hogy a Casca démona, a Cassius férfiasága és Brutus hazaszeretete által emelt tör szíven találja Czézárt, olyan bizonyos volt, hogy ez az oktalan, véghetetlenül ostoba merénylet nem fog sikerülni. Éppen most, egy nagy nemzeti érdekért és a nemzeti becsületért folyó háboru idején Olaszország királya valósággal szimbólummá változott át, hordozójává a nemzeti gondolatnak. Az ő eleste tehát egész Olaszország számára jelentett volna szinte végzetes kárt. Igaz, hogy az anarchista logika éppen ezt tanítja, de azután abból, hogy a Dalba revolvere csak egy szerencsétlen svájci katonatisztet sörétezett meg, egyébként pedig hátrafelé sült el, az időnek is valami logikája tetszik ki. Olyasvalami, mintha a hajdán fiatalnak, forradalminak és életerősnek vélt szabadság gondolatok elsikkadtak, korán elvéhédtek volna bitang kezekben.

* * *

× **A politikai érettség.** Christabel Pankhurst, a szép és harcziás Christabel most valahol London egyik elrejtett zugában szorong, sir és átkozza a világot. Szegény Christabel nem mer előjönni, nem is azért, mert el akarják fogni, hanem inkább a világ nevetése miatt, amely okvetlenül megcsufolná a megszeppent suffragettet. Szegény Christabelt igazán sajnáljuk. Nemcsak azért, mert fiatal és szép, hanem inkább mert a röhögő világnak ezuttal megint nincsen igaza. Sőt ellenkezőleg! A suffragettek egész bájos és kevésbé bájos hadseregében a nagyon bájos Christabel Pankhurst az egyetlen, aki végvalahára tetteleg bebizonyította, hogy az asszonyi nem politikailag is meg van érve. Mert tüntetni, kirakatokat beverni

s azután odaállani a rendőrök elé és zsebrakni az ütlegetek és a fogházat: ez gyerekes dolog, ezt minden csirkefogó tudja, ez nem a politikai érettség jele. Ellenben: zavart csinálni, beléköpni a mások levesébe, betörni a béke tükrét és azután elbujni: ez a politikai urak mestersége örök idő óta. Ezért találták ki az immunitás nevű buvóhelyet, amelytől Christabel Pankhurst bizonyára csak azért nem vett igénybe, mert nincs joga hozzá. Meg kell neki adni a jogot! Megérdemli, hiszen már csaknem olyan gyáva, mint egy képviselő. Votes for Women!

* * *

ő **A francia gólya.** A francia anyák szervezkednek. Programjuk, hogy minden francia nő rendjelet kapjon a nyolczadik gyermek születése után. Ime a titka Franciaország elnéptelenedésének: az anyák nem szültek, mert nem kaptak rendjelet. Hogy jobbak lesznek-e a népesedési viszonyok, ha a köztársaság kormánya teljesíti a követelést, nem tudjuk. Mert a mozgalom mögött nyilván az a csalafintaság rejlik, hogy a rendjelet csak az anyák követelik, akik már megszülték a nyolcz gyermeket s így a rendjel csak egy létező állapotot koronázna meg, de új állapotot nem teremtené. A rendjel kérvéért senki sem szülne, azokat pedig, akik már elérték a nyolczadik gyermeket, még rendjellel se lehetne arra ösztönözni, hogy életet adjanak egy kilenczedik gyermeknek is. De azért helyes dolog lenne, ha a francia anyák programja megvalósulna. Mert azok, akik eddig tisztára anyasági ambícióból nyolczat szültek, még inkább megérdemlik a rendjelet, mint azok, kik azzal a hátsógondolattal áldoznának a termékenységnek, hogy a nyolczadik gyermek után rendjelet, sőt évi járadékot kapnak. Mert a szülés csak úgy szép, ha ambícióból történik, de elveszti poézisét, ha holmi önző érdekek lapanganak mögötte. Ne féljünk attól, hogy a poézisen sérelem esik. Egy rendjel nagyon sovány csábítószert a gólyának. Pláne a francia gólyának!

* * *

ő **Nincs már cselédmizéria.** A rendőrségnek és a közigazgatási bizottságnak sok bajt okozott, hogy Budapesten a cselédek felmondási ideje nem volt eléggé rendezve. Ez a rendezetlen állapot tömördek kellemetlenségét okozott a közönségnek is, de a közigazgatási bizottság előbbreválónak tartotta magát, mint a közönséget s az állapotokat úgy rendezte, hogy ezután csak a közönségnek legyen baja. Milyen jó dolog is lesz ezután kerületi kapitánynak, meg közigazgatási bizottsági tagnak lenni! A közönség tudni fogja, hogy mától kezdve csak minden hónap tizenötödik napján mondhat fel a cselédnek, ami oda vezet majd, hogy a kerületi kapitányságoknak meg a közigazgatási bizottságnak semmi dolguk sem lesz a felmondásokból eredő peres ügyekkel. S mert hozzájuk ezután nem kerülnek ilyen peres ügyek, átadják magukat annak a boldogító tudatnak, hogy most már nincs cselédmizéria s most már gazda és cseléd mennyei egyetértésben élnek egymással. Ez ugyan hasonlít valamelyest a strucczpolitikához, de Budapest igazán nem veszít semmit azáltal, hogy ezek az urak a homokba dugják fejüket.

* * *

× **A rossz operett.** Rossz operett nemcsak Németországban terem, akad nálunk is elég. De direktor, aki bevallja a darab silány voltát és visszakinálja a jegyekért befizetett pénzeket, egészen német specialitás. Nálunk a rossz darabok ötven táblás házat csinálnak és megérik a gyémántlakodalmukat, s az agkori végelgyengülés, amelyben elháláznak, szintén nem a direktorok jóvoltából következik be. És ez így is van rendjén. A színházban mégis csak a közönség az ur és a direktor

az ő alázasos szolgálja. És ha a színházi belépődijának a darabok értéke szerinti szabályozása életbelépne, az volna az egyedül helyes formája, ha akkor fizetnék a díjakat vissza, amikor a darab a közönség ítélete szerint rossz. Akkor a közönség csak azért fizetne, amiért fizetni érdemes. A közönség szempontjából tehát rendben volna a dolog. De miből élnének a direktorok?

* * *

2 Akasztás. És újra olvastuk, hogy az arcza eltorzult, hogy halálos csend lett egy pillanatra, hogy a kötél ötkoronás részletekben fogyott el és hogy Bali Mihály milyen tekintélyes szőlősgazda Faddon. Az ember émelegve teszi le az ujságokat és a háromkolumnás tudósítások végén majdnem olyan kellemtelenül érzi magát, mint az a nyomorult féreg, akinek szép, finom és illedelmes formáságok között huzták ki a számolyt a lába alól. És újra kérdezzük unottan és kellemtelenül: De uraim, hát csakugyan azt hiszik, hogy ez elrettentő például szolgál a jövőre Reguláknak? Hát nem veszik észre, hogy az akasztófa alatt a legraffináltabb gonosztevőből is tragikai hős lesz harmincz másodpercze, aki felé részvétsóhajok szállnak és akire a legczinikusabb ember is úgy gondol az utolsó pillanatban: szegény ember? És nem érzik, hogy az a bíró, aki nem bírja végignézni a kivégzést és fölmenteti magát, az igazságszolgáltatásnak erről a módjáról minden jogi okoskodásnál elítélőbbben nyilatkozik? Hogy ez mind hamis, komisz, embertelen és undorító dolog? Eh, ezt mind látják, tudják és érzik bizonyára azok is, kiknek módjukban állana változtatni a dolgokon, de hát minek azt bolygatni, ami olyan szépen el van rendezve a paragrafusok között? És bizonyára ezt a közönyt akarják megtörni a napilapok, mikor egy-egy akasztásról a legkínosabb pontossággal számolnak be az utolsó reflexrándulásig. Miért ne legyünk egyszer jóhiszeműek?

SZÍNHÁZ.

Molière.

Molière ma — erősebben mint valaha — benne áll a párisi irodalmi érdeklődés központjában. *Maurice Donnay* a legújabb prófétája: szigorú könyvet írt róla és enyhe szindarabot. A könyve sok helyütt komoly és kegyetlen, sőt cinikus; de a meghatottságot a darabba öntötte, mely szentimentálisan öleli körül »Jean-Baptiste Poquelin, nommé Molière« alakját. Donnay könyve, ezt is meg kell jegyezni, nagy sikert ért el s darabja csöndesen, előkelő halállal bukkott meg a Comédie Françaiseban. (A szerk.)

Az irodalomtörténet legnagyobb alakjai állanak előttünk legkevésbé megoldva. Megoldás alatt az irodalomban nem azt értjük, hogy tudjuk egy íróról, hogy hol született és mikor halt meg. Összes műveinek és minden kiadványainak felsorolása, a rávonatkozó irodalom összegyűjtése sem fejt meg őket. Ez lehet jó beállítás, használható alap, de távolról sem a felelet arra a szisztikus, bonyolult kérdésre, mit egy nagy író összes szellemi kincsével éreztet velünk. Finom, meghatározhatatlan labilis valami az irodalmi kritika. »A lényeg felismerése« — mondta Brunetiére — és értette az alatt az erkölcsi és esztétikai értékek vizsgálását és bírálatát.

És roppantul igazán volt. Egy mű értéke semmiesetre sem függ írója vagy eszméje moráljától. Ez bizonyos. De a kritika értéke mindig a szempontoktól függ, melyekből a műalkotást nézzük és azoktól az általános érvényű meg-

látásoktól és nyilvánításoktól, melyeket a műből kiolvas-hatunk. Innen van, hogy értéktelen műről, vagy értéktelen emberekről nem lehet értékes kritikát írni. A kritikus legmagasabb szempontja pedig mindenkor csak az esztétika és a morál lehet. Esztétika és morál sok esetben egymással ütközik, de még a műveletleneknél is öntudatlanul a lélek nagy, örök áhítozása. Az irodalom és a művészet minden-fajta megnyilatkozása éppen a lélek e nagy, kielégítetlen vágyódásán alapszik. Nietzsche szerint egyedül a görög klasszikusok szemlélete nyújt tökéletes esztétikai és morális kielégítést. És azt az érzést, mit bennünk a görög klasszikusok keltenek, Nietzsche boldogságnak nevezte.

Az ujkori írók közül nem ismerek egyet sem, ki oly közel állana a görögökhöz, mint Molière. Ha őt olvasom, lépten-nyomon Homerosra emlékezem. Nem tudom, mi kelti bennem ezt az érzést, lehet, hogy nyelvének tisztasága, vagy hőseinek primitivszerűsége. Naiv, egyszerű emberek, kik oly ártatlanul, természetesen és találóan beszélnek a legleplezettebb emberi indulatokról, mint Odysseus és Nausikaa. Nincs nála soha semmi mesterkélttség, ha kell, megbontja az, akkor ezerszer inkább törhetetlennek látszótt szinpadai szabályokat is. Van-e szétfolyóbb, rendtlenebb, de egyben átlátszóbb és primitívebb vígjáték, mint a Don Juan? Molière nyelve az ujkori irodalom legváltozatlanabb értékű kincse. Egyszerű, kifejező és mindenkor meglepő. Senki a klasszikusnak végérvényes definícióját nem adta, de Molière nyelve is bizonyosság arra, hogy klasszikus az, ami egyszerű.

És még egy feltűnő körülmény van, ami Molièret kiválóan a klasszikusok közé sorolja és egyben élesen elválasztja Shakespeare-től. Molière nem a hus- és véremlert adja. Hősei nem individuumok, de típusok: egy-egy ideál utolérhetetlenül tökéletes megvalósításai. Az eszmény realizálója: ebben van nagy értéke. Nem több vagy kevesebb emiatt Shakespeare-nél, csak ő a klasszikus. A klasszikusok előtt a költészet szentebb volt az életnél. A való érzelmeket, az élet ütötte mély sebeket, a lélek kínos vergődését, ingadozó hábozását a cselekvés előtt, a titkos, mély rugókat, nem kutatták és nem vitték be a költészetbe. A valóság nem kellett nekik, mert a valóság mindig durva. Elvontabb, finomabb koncepcziójuk volt az életről és eszméiket sem szabadon, de előre megállapított, kristálytisza költői szabályok szerint adták elő. Nem a tárgy megválasztása és a formák betartása teszik az írókat klasszikussá és nem is ebben van a klasszicizmus értéke. De igenis a formák eszményi tökéletességében és a tárgy elévülhetetlen szépségében.

A fejlődés természetéből következett, hogy az irodalom nem maradhatott a klasszicizmus kereteiben. Az eszményin kívül úgy a formában, mint a tartalomban a művészi megnyilatkozásnak még száz módja is van. És csak az emberi szellem gazdagságát és teremtőerejét dicsérik a különféle formák gyors váltakozásai, mik a klasszicizmus óta a művészetben és irodalomban kifejlődtek. Felesleges lenne szót vesztegetni arra, mily érzéketlen, tompa az a felfogás, mely a művészetben vagy az irodalomban csak a klasszicizmusnak, vagy legfeljebb a romanticizmusnak akar polgárjogot adni.

Molière változatlan magaslaton áll minden idők esztétikusa előtt. Van benne valami, mit hasonló mértékben nem találunk meg egy írónál sem. Ez az ő kivételes finomsága. Csak ő tudta betölteni az írói feladatok legnehezebbikét: faire rire les honnêtes gens. A humor a legkivételesebb és legáldottabb írói adomány. De ha végigvizsgálunk az egyetemes humoros irodalmat, a legkülönösebb eredményre jutnánk. Ez irodalom legnagyobb része — a legrégibb időtől napjainkig — trágárság vagy durvaság. Talán nem is szorul bővebb magyarázatra e különösnek tetsző jelenség, oly természetes, hogy legkönnyebb nevetni az

obszcczenitáson vagy a vaskos durvaságon. De ez az eredmény az élet mély titkaira mutat. Az a humor, mely számkra a durvaság és obszcczenitáson kívül fenmarad, csodálatosképpen, kevés kivétellel, majdnem olyan szomorú, mint amily vig. Molière vigjátékai csaknem tragédiák. Ez a humor, az élet fájdalmas, mély átérzése, szelid szenvedés, szenvedély nélkül. És a vigság nagy írói mind osztottak Molière felfogásában. Dickens, Thackeray sok kaczagtató lapján könyezhetünk és senki sem állítaná, hogy Don Quichote humoros alak. Nem véletlen és nem képzelődés, hogy a legnagyobb humoristák ajkán méla szomorúságot látunk. Nem a sors kivételes kedvezése, egy az emberinél boldogabb, derüesebb élet juttatta tehát nekünk e tiszta humort, de éppen az igazi élet, a szenvedés ismerete. A sors e közössége, életünk azonossága kapcsolja talán hozzánk oly közel és szeretetti meg velünk annyira a nagy humoristákban az embert.

Egy tartalmas, szép könyv jelent meg e napokban Molièreről. Maurice Donnay előadásai, miket a párisi Société des Conférences-ban tartott az elmúlt évben. A könyv a molièriste-ek számára talán nem mond semmi újat. Nagyon is kitaposott utakon jár, a véletlen úgy hozta magával, hogy éppen az elmúlt évek legjelentősebb filológiai munkái Molièreről szóltak. Így Abel *Le franc* előadásai a Collège de France-on és Pietro *Toldo*, a turini egyetem nagyhirű professzorának alapvető könyve, »*Molière et l'Italie*«. A szerző felhasználta ezek eredményeit, valamint a Molière-irodalom legjelesebb műveit. A könyv igazi francia alapos-sággal megírt munka. Nálunk kevesen tudják, mi a francia alapos-ság. A közvélemény az elfogult németek után indul és a francziát felületesnek hiszi. Pedig az objektív tapasztalat azt mutatja, hogy éppen a történelem, irodalom és bibliográfiái munkákban a francziák és az olaszok a legalaposab-bak. És megvan még az az utolérhetetlen előnyük, hogy alapos-ságukat művészi egységben, áttekinthető formában tudják előadni. Eddig a német még a huszadik században sem jutott. Találón mondta Björnson: egy gondolat csak akkor terjedhet el a világon, ha a francziák formát adtak neki.

Fóti Lajos.

Uj Szinpad. Egy érdekes és soha be nem teljesedett álom kísért itt Budapesten néhány fiatalembert. Ugyanazokat, kik egyszer régen, tán már hét-nyolcz éve a Folies-Caprice füstös helyiségében vörösre tapsolták a tenyerüket Bánóczy László társulatáért. Ez a társulat a maga számtalan színész-és írótehetségével oly veszedelmesen hasonlít a Kelemen Lászlóhoz, aki valaha a hajóhidnál, a Rédey-teremben, a rondellában meg akarta csinálni — szegény — a magyar szinpadot. Mikor? 1790-ben. És ezek? 1900 és 1910 közt. A Thália-társaság azonban tragikusabban járt, mint Kelemenék. Az íróiból világhírű lett az egyik, a színészei a legelső-közé verekedték magukat: de a céljait még sem érte el. Az álom, a modern és irodalmi intim színház álma tovább él s a Révész Béla és Bárdos Artur új szinpadjának fő-próbáján újra ott tapsoltak a fiatalok. Még élnek mind és még mind ifjak. A bátyák helyébe az öccsök léptek. De megint együtt vannak, s azt hiszik, hogy most együtt is maradnak, ez a különös budapesti művészfiatalság: névtelen írók, piszkos színésznövendékek, sóvárgó álhirilapírók, mind a huszonkettőn alul vannak, sirnak Maeterlinckért és meghal-nak egy Schnitzler-dialógusért. Óbelölük lesznek a Lengyel Menyhérték, a Törzs Jenők, a Forgács Rózsik, a Lukács Györgyök... Ők hisznek az irodalomban és az új magyar szinpadban.

Higyjünk mi is és köszöntsük a legfiatalabb fővárosi színházat, mely csak irodalmat akar és semmi mást. Milyen nagyszerű és milyen naiv ez a program! Nagyszerű, mert most, végre csak nyolczas átszállót kell vennünk és Hoff-mansthalt fogjuk hallani, vagy Courtelinét, vagy akármelyiket

a híres idegen egyfelvonásos-írók közül. De a magyar szinpad eddig hány egyfelvonásost tudott élethez juttatni? Milyen kevés az örökség, melyet Bárdos Artur és Révész Béla színháza ebben a tekintetben az idősebb kollégáktól kap. Itt van Bródy néhány piécetteje; a Szemere György Siralom-háza; a Csáth Géza Hamvazószerdája, ifjabb Ruttkay György drámája: A nagy cél... Ezeket az egyfelvonásosokat — s talán még néhányat — termelte eddig a magyar dráma. De az új szinpad ott künn a Városligetben meg akarja teremteni az új műfajt, mely csak irodalom legyen és semmi más. Naivság ez a program, azt mondtuk, de a legjobbhisze-műen az. Ki tudja? Talán ebből a nagyszerűen tehetséges turnusból ki lehet majd taposni ezt az új drámát, az új írókat, az új irodalmat.

Talán... Mert az első este csak azt bizonyította, hogy még nincsenek itt. Vámos Árpád az első új szerző. Csak erő van benne, de rosszul alkalmazza, semmi könnyedség, semmi sziv. Töredezett a dialógusa, bár alatta érzik a művészi törekvés; a szavai nyersek; mintha még meg kellene érniök. Krúdy Gyula bűbájós tátrai hangulatát nem lehetett meg-éreznie a közönségnek. Ez a novellista sokkal nagyobb, sem-hogy más dimenzióban tudna hatni az eszközeivel; és az elbeszélő Krúdy egyik diadala az a balsiker, melyben darab-jának része volt. Schnitzler ellenben helytállt magáért és győzött. A színészek közül pedig vissza kell emlékezni egy-néhány névre. Gellért, Pető, Harsányi, Nagy Margit. Ezek a tehetségek már felkészülten várják az anyagot. Ha a modern, magyar, irodalmi dráma most sem tud megszületni, akkor nem hiszünk többé benne.

Várjuk őt, jöhet...

Sz. L.

Művészet.

Műcsarnok.

Az élet fontosabb, mint a halál. Hadd beszéljünk először az élőkrol. Az olajfestmény mindig hangos. A leg-diszkrétebb, legfinomabb festő is hangosan beszél, amint az ecsetet a kezébe fogja és az olajfesték segítségével akarja megörögzíteni a maga művészi elképzelését, s éppen azért a közönség a festői megnyilvánulásnak ezt a formáját érti meg a legkönnyebben. Valaminthogy a nagy zenekar is mindig jobban imponál a nevelésnélküli lelkeknek, mint a magányos zongora, vagy pláne egy egészen szubtilis cselló. S a mi közönségünk még csak a nagy zenekarra van beren-dezve, az intim hatások iránt még nincsen elég érzeke s nem tudja az egészen gyengéd, halk művészi jelenségeket annyira értékelni, mint az olajfestmény harsogó beszédét. Nálunk még nincsenek gourmandok, akik lázas örömmel kutassanak egy-egy sikerült keret után s éppen azért a festőművészet fiatalabb gyermekei: az akvarell, a pasztell és a grafikai művészetek nem tudják utolérni az olajfestmény népszerűségét. A három műfajból rendezett együttes kiállítás is csak a művészet rajongóinak fog különös örömet szerezni, a közönségre nézve ennyi intimitás egy rakáson fásasztó és érthetetlen, mert a közönség nem szereti azokat a kiállítá-sokat, amelyek elmerülést és komolyságot kívánnak tőle. Am a művészi élvezetnek legnemesebb gyümölcsét kétség-telenül az elmerülés és az intimitás nyújtja, s akik erre a kettőre képesek, azok ezen a kiállításon sem fogják sajnálni a fáradságot. Az akvarell- és pasztellfestés igen kevés embernek kizárólagos metierje Magyarországon, inkább pillanatnyi elmélyülések ezek, nagy feladatokkal foglalkozó piktoroknak félig pihenés, félig élvezetszámba menő meg-nyilatkozásai. De éppen ezért igen sok kvalitást és érdekes-séget tartalmaznak. *Olgay* Viktor, *Kriesch* Aladár, *Raab*

Ervin, Major Henrik, Nagy Sándor, Glatz Oszkár, Zádor István, Undi S. Mariska, Kubinyi Sándor és különösen a Pogány Willy neve jut eszünkbe, hogy a kiállításra visszagondolunk. Részletezni bajos és pazarló dolog, legyen elég annyi, hogy ők nyujtották a legtökéletesebbet. Természetesen mindegyik a maga zsánerében. Most pedig emlékezzünk a halottakról.

Kár értük. Nagyobb dolgokra voltak hivatva és a halál igazán várhatott volna még egy kicsit. Szomorú dolog, ha egy talentum elpusztul és ezt a szomorúságot régen nem éreztük olyan levertséggel, mint Hegedüs László oeuvrejével szemben. Az ő világában még semmi sincs befejezve, a látszólagos befejezettség is úgy hat, mint a jövőendő nagy dolgok ígérete. Miért hogy nem teljesülhettek be ezek az ígéretek? Az egész kiállítás azt mutatja, hogy itt a festő kezéből erőszakkal kicsavarták az ecsetet, olyan erővel, miként azt csak a halál teheti. Más nem is igen tudott volna elbánni ezzel a hatalmas talentummal, akinek minden alkotása csak úgy sugározza felénk a nagyszabású, bátor, féktelen erőt. Mi lett volna, ha ez az erő nem törik meg a halál küszöbén? Mi lett volna, ha a festő rájön arra, hogy a benne buzgó nagy akarást nem a témakeresés, nem a hatásos sujet, hanem csakis az artisztikus, tisztán festői törekvés elégítheti ki? Mi lett volna, ha Hegedüs László fantáziája megtalálja a festőhöz, a talentumhoz méltó utat, az igazit és egyetlen? A sujet bilincsebe vert alkotások nagy kvalitásai sejtetik a feleletet.

Tull Ödönnek már nem volt szüksége erre a keresésre. Ő eleve megtalálta önönmagát s mindig a biztos uton haladt. Nemrégén megkiséreltük e hasábokon leírni ezt az utat, most csak felújítjuk az emlékezést. Szomorú elismeréssel láttuk viszont az alkotásait és élveztük őket, dacára annak, hogy a Mücsarnok igazgatósága otromba pecséteket nyomott a képekbe s így meglehetősen megrontotta a hatásuk zavartalanságát. Szerencse, hogy a jó kép hatását nem ronthatja el a legnagyobb bélyegző és a legügyetlenebb rendezés sem.

Jean Preux.

Faragó Géza. A művészet igen komoly és erényes leányzó, de van egy kisöcscse, egy pajkos, nyelvöltögető gamin: a plakát. A művészet sűrű fátylakba burkolózik, elrejtí szüzi bájjait s megköveteli, hogy kalaplevéve, tisztelettel közeledjenek feléje, a plakát ellenben eléjeugrik az embereknek, akik gyanutlanul sétálnak az utcán, vagy mit sem sejtve lépnek be a kávéházba. Egyszerre előttük terem a plakát, bohókás mozdulatokkal, szemtelen színekkel furakodik be a tudatunkba s mindenképpen azon van, hogy észrevegyék. Ám az enfant terrible dolga nem könnyű, mert az észrevevés nem elég, szükséges, hogy ez az észrevevés kellemes és szeretetreméltó legyen, mert ellenkező esetben boszankodva rázzuk le magunkról a kölyköt és ahelyett hogy foglalkoznánk vele, minél gyorsabban elfordulunk tőle. A plakát folytonos tojástáncot jár a művészet és a szemtelenség mesgyéjén s elsőrendű kvalitások kellenek ahhoz, hogy a tolakodását megbocsássuk és megszeressük. A szerető és jóleső mosoly, amelylyel Faragó Géza plakátjaira visszagondolunk, a baráti tekintet, amelylyel kiállításon és utcán egyaránt üdvözljük őket, megérteti velünk, miként lehet ezt a táncot végigtáncolni, a kiállítás pedig egyszerre megmagyarázza Faragó Géza és a plakát művészetét. A komoly, dekoratív tanulmányok megadják és megmutatják művészetének erős gerinczét, a humor pedig, amely eredeti egyéniségéből felénk árad, elveszi ennek a komolyságnak a plakát stílusában felesleges részét, s ilyenképpen

születik meg a jókedvű, kedves csirkefogó, akit örömmel üdvözlünk minden találkozásnál, mert bájosan bohókás, csintalan gyerek s amellet a nagy művészetnek vérszerű magzata.

IRODALOM.

A modern dráma.

— Lukács György koszoruzott műve. —

Ha a könyvkereskedő hazaküldene egy kétkötetes munkát, amelynek czime *Geschichte der Entwicklung des modernen Dramas*, minden gondolkodás nélkül visszaadnám neki a becses küldeményt. Nem hiszek a hosszú címeknek és a vaskos köteteknek többé, a német esztétikusok, különösen a német dramaturgok nagyon is gyakran becsaptak. Üres szkémájuk, vagy affektált liraiságuk, erőtlén gunyjuk, vagy hazug extázisuk egyformán untat. De egy magyar mű, amely *A modern dráma fejlődésének története* büszke címét, a Kisfaludy-Társaság pályakoszoruját és homlokán ugyanennek a kényes testületnek czimerét hordozza, már csak a ritkasága miatt is méltó a figyelemre.

Ilyen szép témák és testes könyvek, — ez volt mindig az álmod. Irni könyveket megrendelés nélkül, a magam kezdésére, kedvteléseim és izlésem szerint, nem gondolva a kiadóval, még az olvasóval sem, — ki nem álmodott erről az ujságírás gályarabjai közül? Elmerülni szeretettel egy okos és termékeny gondolatba, kifejtteni, amplifikálni, az ihletelenség fáradt óráiban félretenni, s ha a Muza szólít, megint belefogni, egészen elmerülni benne szellemünk, fantáziánk minden energiájával, — még vágnak is vakmerő.

A boldog Lukács megírta azt a könyvet, amelyet én szerettem volna megírni. A világért sem állítom, hogy én is meg tudtam volna írni. Azt sem hiszem, hogy így irtam volna meg. De meghatott és elfogódott irigységgel szemlélem már a pusztá tény is, hogy megírta. Ez a fiatal és mégis oly tanult esztétikus, aki rendületlen komolysággal fogja föl hivatását és mivel minden eszméjébe elmélyed, olvasójától is jogosan követeli meg az elmélyedést, büszkén tekintet két kötetére: ez férfimunka volt.

Érdemét elsőül a merész koncepczióban, a grandiózus összefoglalásban látom: éles szemmel és nyugodt itélettel állapította meg a dráma helyét a szellemi fejlődés egyetemében és megtalálta magának a drámának fejlődésében azokat a felsőbbbrangu szociológiai, kulturális és gazdasági tényezőket, amelyek nélkül a természettudományos módszerrel dolgozó esztétika meg sem élhet. Vannak meghatározásai, amelyek halomra döntenek minden régi elméletet és kiindulópontjaivá lehetnek új fölfogásoknak. Itt első sorban a német klasszikus dráma és a francia tendenciózus dráma értekeléseire gondolok. De új összefüggés fényében jelenik meg nála Hebbel egész költészete is, és kísérlete Ibsen magyarázatára érdekes és eredeti, ha nincs is minden vitának fölötte.

Hogy a Henry Becque degenerált, fáradt pesszimizmusát, Strindberg impotens etikáját a naturalizmus jelszava kedvéért egy kalap alá vonja az osztrák népszinműiróval, azt nem szeretem. Természetes, hogy föladatát megkönnyíti, ha szkematikus elrendezésére törekszik az anyagnak. De ez az eljárás mégis csak kényelmes és nem egyuttal pragmatikus. Pedig a belső okfejtés szigorúsága

SCHÖN GÉZA ékszerész
Budapest, IV. kerület, Kecskeméti-utca 5. szám.

Házlebontás miatt briliánsok, arany ékszerek, mindennemű ezüstárak
gyári árban adtnak el.

dolgában ez az erős logikus különben elkényeztetett bennünket. Annál becsebb Shaw Bernardra vonatkozó értékítélete, pompás Hauptmann-arczképe, a legújabb németekről elejtett egy-két szatirikus, finom, kiélezett megjegyzése.

Nem egyenletes ez a könyv. Mire a szerző a végére ért, a magyarokhoz, szemelláthatón kimerült. Sommás kritikája a mieinkről bizonyára heves ellenmondást is fog támasztani egyrészt a szerző miatt, akinek neve ma már elismert itthon és a külföldön, másrészt az *auctoritas loci* miatt, ahonnan megszólalt. De azért mégis nagyértékű munka ez. Magyar író ilyen rengeteg területet még nem igen tekintett át. Az övéhez fogható fegyverzettel sem jelent meg aránylag ennyire ifjú korban. A modern dráma fejlődése — annyi fájdalmas és kiábrándító tapasztalás után — nem érdekel bennünket akkora mértékben, mint ennek az esztéta tehetségnek fejlődése. Egyetlen készséget kell még meghódítani, hogy meghódítson mindnyájunkat: a stíl világos, közvetlen egyszerűségét. Most még nagyon is összetörőnek gondolatai, egymásba kapcsolódnak eszméi, összehonyolulnak az ideák kusza szála. Az évek meg fogják hozni neki a kifejezőképességet, az átlátszóságot, az ékesszólást, a formai csiszoltságot; nekünk pedig azt a mély, tartalmas, a dolgok és emberek lelkébe alászálló buvart, akire irodalmunknak oly régóta szüksége van.

(Sn.)

KÖZGAZDASÁG.

A Magyar Takarékpénztárak Központi Jelzálogbankja márczius 12-én tartotta közgyűlését Mándy Lajos elnöklésével. Az évi jelentésből megállapítható, hogy az intézet szerencsés körülmények között folytatja működését, mert az ideiglenes 1,765,703 korona tiszta nyereséget tüntet fel. A közgyűlés a tiszta nyereség felosztása tekintetében a következőképpen határozott: 1,200,000 korona, azaz a részvénytőke 6%-a osztalékra, 198,652 korona a tartalékalapnak 2,100,000 koronára, 110,000 korona pedig az árfolyamkülönbözeti tartalékalapnak 220,000 koronára való kiegészítésére, 30,000 korona nyugdíjalapra, 118,972 korona igazgatósági jutalékokra, 10,000 korona az intézeti ház leltári értékének csökkentésére fordítottassék, végül a fenmaradó 98,078 korona 45 fillér új számlára vitessék át. Az intézet fokozatos fejlődésére való tekintettel a közgyűlés még elhatározta, hogy a társaság alaptőkéjét 50,000 darab 200 koronáról szóló részvény kibocsátása által további 10,000,000 koronával 30,000,000 koronára emeli fel és felhatalmazta az igazgatóságot, hogy az ujonnan kibocsátandó részvényeket belátása szerinti időben és feltételek mellett hozhassa piacra.

Az Agrárbank közgyűlése és tőkeemelése. A Magyar Agrár-és Járadékbank Részvénytársaság közgyűlése tudomásul vette a társaság általunk már ismertett mérlegét és jelentését és elhatározta, hogy a tiszta nyereségből hét és fél százalék, tehát részvényenkint 30 korona osztalék fizetessék. A közgyűlés továbbá az igazgatóság javaslatára elhatározta, hogy az alaptőkét huszezer darab 400 korona névértékű részvény kibocsátásával 8 millió koronával 32 millió koronára emeli fel és az új részvényeket az eddigi részvényeseknek ajánlják fel olyképpen, hogy minden három darab régi részvény alapján egy új részvény vehető át az igazgatóság által megállapítandó árfolyamon. A részvények kibocsátásának módozatait és időpontjának meghatározását a közgyűlés az igazgatóságra bízta. A közgyűlés újból megválasztotta a felügyelő-bizottságot és elismerést szavazott Barta Arnold vezérigazgatónak, akit a közgyűlést követő igazgatósági ülésen Bujanovics Sándorral együtt elnökhelyettesé újból megválasztottak. Az ügyvivő-igazgatóságba Barta Arnold, Bujanovics Sándor, Enyedy Béni, Herzog Péter

és Wolfner Tivadar küldettek ki. Dénes Mór, Fetti György, Hívó Béla és Szávost Sándor főtisztviselőket az igazgatóság cégvezetőkké nevezte ki.

A Magyar Leszámitoló és Pénzváltóbank márczius 11-én tartotta báró Madarassy-Beck Miksa elnöklésével negyvenkettedik évi rendes közgyűlését. Az 1911. üzletév egyike volt a legjobbaknak és így az igazgatóság a közgyűlésnek, habár a lefolyt üzletévben a részvénytőke 10 millió K-val felemeltetett, e felemelt 50 millió K alaptőkére is ugyanolyan osztalék kifizetését hozhatta javaslatba, mint tavaly, t. i. 30 K-t = 7½% részvényenkint. A közgyűlés az igazgatósági javaslatot elfogadta és elhatározta, hogy a 4,710,850 (tavaly 3,704,534) K tiszta nyereségből 3,750,000 K-t osztalék fizetésére, 250,000 K-t a tartalékalap javadalmazására, 184,521 K-t az igazgatóság szabályszerű jutalékára és 50,000 K-t a bank alkalmazottainak nyugdíjalapjára fordítanak, a fenmaradó 476,328 K-t pedig új számlára viszik át.

A Hazai Bank Részvénytársaság tőkefeemelése. A Hazai Bank Részvénytársaság alaptőkefeemelése 32,000,000 koronáról 40,000,000 koronára a napokban teljes sikerrel befejeztetett. A Hazai Bank alaptőkéje ennek a tranzakciónak keresztülvitele folytán immár teljesen befizetett 40,000,000 koronát teszen, míg a látható tartalékok ez után a tőkefeemelést követően 13,500,000 koronára rugnak.

Ganz-féle Villamossági Részvénytársaság. A társulat igazgatóságának minapában megtartott ülésében Köglér Gusztáv vezérigazgató előterjesztette az 1911. évi zárszámadást, mely 664 675.59 korona tiszta nyereséggel zárul. Határozatba ment, hogy az igazgatóság az április 27-re egybehívandó közgyűlésnek 1911. évre a tavalyi 24 koronával szemben 28 korona, vagyis 7%-os osztalék kifizetését fogja javasolni, továbbá indítványozni fogja, hogy az alapszabályszerű jutalékok levonása után 50,000 korona a tartalékalap javadalmazására, 15,000 korona a tisztviselők nyugdíjalapja növelésére fordítottassék, a fenmaradó összeg pedig a múlt évi áthozattal együtt összesen 120,350.52 korona értékben új számlára vitessék át.

HETI POSTA.

Aqua. Az elméletől a gyakorlatig csakugyan hosszú az út. Mi is emlékszünk vita-előadásokra, melyek azt a kérdést akarták eldönteni, hogy milyen legyen az ideális színház. És most, hogy a főváros legújabb színházikóját láttuk, nekünk is arra kell gondolnunk, hogy mily könnyű valamiről elmélkedni s mily nehéz az elméleteket valósággá átformálni. Hiába, az ideális színházhoz is ész és pénz kell. Hogy a kettő közül melyik hiányzik az Aréna-uton, nem tudjuk.

Mezőmés. Annak idején megizentük, hogy a novellának nem vehetjük hasznát, mert az indigópapírossal készült másolatlan írás annyira halvány volt, hogy nem tudtuk elolvasni. Levelét eljuttattuk K. T.-hoz. Fordításokkal el vagyunk látva, tiszteletpéldányt nem küldhetünk.

Czölöpös házikó. Gyöngé dolgok.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

Nem mind arany, ami fénylik, mert a fényes berendezések és szörnyű házbérek luxusát a jámbor közönség fizeti meg. Azért a kereskedő, kinek üzleti elve: »Kevés költség, jó áru, olcsó ár«, bevonul a mellékutczába. Ezt tette Bérczi D. Sándor kézimunka-nagyiparos is, kit Desseffy-utcazi 5. számú házában minden takarékos hölgy szívesen felkeres. Vidékre nagy képes árjegyzék ingyen.

Husvét Rómában. A Központi Menetjegyiroda az idén is megismétli husvét kirándulását Olaszországba. A kirándulók Rómában öt napig tartózkodnak és utközben megtekintik *Velenczét és Firenzét* is. Ezenkívül külön kirándulás is lesz *Nápolyba*, Capri és Pompeji meglátogatásával. Az utazás összes költsége, még a borralókat is beleértve, vasuton II. hajón I. osztály, 420 korona. Részletes utiprogrammot díjtalanul küld a Központi Menetjegyiroda (Vigadó-tér 1.).

Aczél „EXCELSIOR“-szállodája
Budapest, VII., Rákóczi-ut 72. szám

A főváros legújabb és minden kényelemmel ellátott szállodája. Meleg, hideg víz; központi fűtés stb. Szobák naponta 5 K-tól kaphatók.